ZIJN BELOFTE GETROUW

CHARLES KRIENEN

L. J. VEEN'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V., AMSTERDAM

15.

2112

Informatiecentrum
GEMEENTEBIBLIOTHEEK
ROTTERDAM
Jeugdlectuur

10—14 jaar

ZIJN BELOFTE GETROUW

... daar viel het zware dier weer neer. (blz 6)

IC_O
looy
K

ZIJN BELOFTE GETROUW

DOOR

CHARLES KRIENEN

ILLUSTRATIES
VAN
REIN VAN LOOY

AMSTERDAM
L. J. VEEN'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.

P183 400771
B1062 - 385354-2

De koude November-avondwind zong met de bladerloze takken van bomen en bossen een klaaglijk winterlied. Langs het uitspansel schoven zwarte wolkenklompen, slechts aan de randen door 't licht der telkens doorbrekende maan verzilverd.

Over de hobbelige, met diepe wagensporen doorploegde zandweg, die van Zutphen over Laag-Keppel naar Emmerik leidt, hotst de zware kar van den landbouwer Ros.

„Kom Bruin, hort," klinkt het bij tussenpozen door de avondstilte, die geluidloos hangt in het zwartdonker onder de hoge bomen langs de weg.

Boer Ros op de kar schijnt het koud te hebben. De kraag van zijn dikke duffel staat hoog rechtop, de gevoerde muts met oorkleppen is diep neergetrokken, een paardedeken omwikkelt zijn benen. De handen diep in zijn zakken, de schouders opgetrokken, 't ganse lichaam voorovergebogen, tuurt Ros strak voor zich uit in 't zwarte donker. Bruin loopt gestaag voort, stap na stap. De leidsels hangen slap neer, als de grote kop van het dier.

Het dorpsklokje van Baak, ruim een uur van Zutphen gelegen, liet zijn tien slagen horen, die, voortgedragen op de kille avondwind, langzaam wegstierven in de donkere verte.

Ros scheen de tien slagen gehoord te hebben, hij richtte zich tenminste op uit zijn gebogen houding en nam uit de binnenzak van zijn jas een geelkoperen tabaksdoos.

„Vort Bruin, vort," sprak hij werktuiglijk, en het goede

dier deed er een stapje bij, doch liep spoedig weer in zijn oude, langzame sukkelpas.

Ros nam de grote Duitse pijp, die naast hem op de bank lag, en stopte haar. Een ogenblik later ketste het staal langs de steen, waarop Ros een stukje zwam had gelegd. De vonken vlogen als kleine sterretjes rond, het zwam vatte vuur, en pu-pu-puften de lippen, toen het smeulende zwam op de tabak was gelegd, en dampende ging het verder.

„Hort Bruin, nog een groot uur, jongen."

Het paard schudde zijn grote kop, versnelde zijn pas en blies de warme adem in de koude lucht.

Maar wat is dat? Een geweldige schok doet boer Ros van de bank vallen. Hij springt op en schreeuwt: „Hop, Bruin, hop." Eén sprong, en Ros staat op de grond naast zijn paard, dat steunende ter neer ligt tussen de bomen van de kar.

„Bruin, wat is er, hallo, hop", schreeuwt Ros en grijpt een der bomen van de kar — en de echo herhaalt zijn woorden in de verte tot bij de boerderij van Breetveld.

In een ogenblik had Ros het tuig van het dier losgegespt en het beest in de rug steunende, riep hij: „Hop.... hallo.... kom.... hop...." Bruin sloeg zijn poten uit, en richtte zich luid steunende op. „Hallo.... kom".... Maar plof, daar viel het zware dier weer neer.

De tranen sprongen Ros in de ogen en zich tot dicht bij de kop van zijn oude vriend overbuigende, zei hij zacht: „Ben je op, jongen, kun je niet meer?"

Bruin draaide zijn kop, die lang gerekt vooruit lag in het zand, even ter zijde en steunde.

Een tweede poging gelukte, door de vereende krachten van Bruin en zijn meester, en het dier stond weer overeind. „Hu—hu".... steunde het en stiet een krachtige zucht uit zijn brede neusgaten.

Ros wilde, voor hij het dier weer inspande, de deken van de kar halen, om die over de rug van het rillende dier te leggen.

Maar, wat voelt hij om zijn been? Hij bukt zich en grijpt. Om zijn rechterbeen is een touw geslagen. Hij trekt. Het touw zit vast, links van de weg. Geen minuut later en Ros heeft zich overtuigd, dat een touw over de weg gespannen werd, om....

„Schurk", schreeuwt hij en schopt tegen een boom langs de weg, „wreek jij je op mijn arm dier, ellendeling? Ha, ha! Maar, o Breetveld, pas op. Ja, pas op!"

Bruin stond stil en draaide zijn kop naar links en keek verwonderd naar zijn baas, die naderkwam, het touw in zijn zak stekende. Waarom schreeuwde zijn baas toch! Het dier stak zijn kop vooruit en drukte zijn bek tegen de schouders van zijn meester.

„Hallo, Bruin!"

Het dier werd weer ingespannen. Een ogenblik later hotste de kar weer verder. Ros liep er naast en hield de bomen vast en trok, en beet zich op de lippen en balde zijn linkervuist, die vrij was, en riep: „Als ik je heb, Breetveld, als ik je heb, pas op." En de harde lach, die op

deze woorden volgde, klonk door tot bij Breetveld's boerderij, en de echo herhaalde hem, eentonig in de stilte.

De kar sloeg een zijlaantje in en hield na een paar minuten stil achter Ros' kleine boerenhoeve.

„Hei, hallo!" riep Ros, terwijl hij het paard uitspande.

Het zware geluid klonk somber over het eenzame veld, dat zich ver uitstrekte achter de boerderij.

De achterdeur ging open en Toon, de knecht, kwam buiten, een lantaarn in de hand.

„Ben je daar, baas? Koud, hè!"

„Ja, Toon. Is Dieneke nog op?"

„Neen, baas. Ze heeft daar net een bord pap gegeten en ze hapte het met haar lekkere „snuutje" zo „happig" op, of het suker was. Ja, 't was een lust voor de ogen."

Het paard was uitgespannen en Toon leidde het bij de toom in de richting van de stal. Bruin deed een paar stappen.

„Wat zie ik, baas," riep Toon eensklaps uit, de lantaarn vlak voor de borst van 't paard houdende; „Bruin is geschramd aan de borst. Is hij gevallen?"

„Neen...., ja.... ja, een beetje!"

„Een beetje baas; maar hoe heb ik het nou met je? Als ik niet wist, dat jij je nooit te buiten ging, zou ik menen, dat je in Zutphen een glaasje te veel gedronken hebt. Hij is gevallen of niet gevallen, maar „een beetje", zoals jij zegt, nee, dat is me te „slim."

„Nou ja, hij is gevallen, maar 't wil niets zeggen, neen, 't beduidt niets."

„'k Zal niets van jouw Dieneke houwen, baas, als ik er iets van begrijp; maar, vooruit, allo, Bruin."

„'k Zeg het hem toch niet," mompelt Ros voor zich zelf. „Als hij 't wist, beging hij een ongeluk."

„Zeg je wat, baas?" vroeg Toon, die met de lantaarn in de geopende staldeur verscheen, „wou je me wat zeggen?"

„Neen, Toon, neen. Ik stond de prijs te berekenen van.... van.... de kalveren, zie je. Maar komaan, laten we naar binnen gaan."

Door zijn knecht gevolgd, ging Ros de lange, lemen deel over en trad de keuken binnen, waar, boven een groot houtvuur, een pot met pap dampte."

„'k Ga even naar 't opkamertje, schep jij onderwijl de pap op."

Boer Ros klom een klein, smal trapje op en verdween achter een deur. Na een poosje kwam hij terug en zette zich aan tafel, waar de dampende pap hem wachtte.

„Is Gerritje naar bed, Toon?"

„Ja, baas, al meer dan een uur. De deerne kon waarachtig de slaap niet uit haar ogen houden, al was Dieneke nog zo „schelms" en aardig. Ze zat al de hele avond in haar ogen te wrijven en te knikkebollen en toen zei ik ten slotte: „Ga maar naar kooi, Gerritje, je kunt het toch niet langer uithouwen." „En 't kind dan?" vroeg ze. „Wat", zei ik toen, „het kind! Denk je, dat ik dat onnozele schaapsken niet zo goed naar bed kan maken als jij?" En baas, hoe heb ik 't gedaan, hè?"

„Best, Toon, best. Ze slaapt als een roos!"

„O, baas, als je 't gezien hadt. Toen ik haar uitkleedde, had ze toch een pret! Ze lachtte maar en trapte maar met haar kleine pootjes, hier baas, hier, boven op mijn kop. Ja, waarachtig baas, op mijn kop."

„Ja, Toon, 't is een aardig kind."

„Een aardig kind, een weergaas aardig kind, een dotje. Maar, wat zie ik? Je doet weer zo gek, baas, je eet niet en schudt maar aldoor met je hoofd. Zet nou toch die muizenissen uit je hoofd. Als je arme vrouw nog leefde en ze zag, hoe je kniest en lammenteert, zou ze verdriet over jou hebben. Kom, allo, zeg nou eens wat!"

„Je hebt gelijk Toon, je hebt gelijk."

„Nou baas, als ik dan gelijk heb, dan moet je me ook 't plezier doen van niet langer te kniezen en te toeten. 't Is nu al een grote maand, dat jouw beste vrouw.... ja, hm, als ik er aan denk, zou er mij zowaar nog een brok voor de keel komen, ja, een grote maand, dat de arme vrouw dood is. Waar blijft de tijd? Maar, komaan, schep jij nog wat pap op, dat zal je goed doen, waarachtig baas. Eten is goed voor ieder mens, die verdriet heeft."

Boer Ros schepte zich nog een bord pap op.

„Ja, ja, Toon — 't is een verlies. Vierentwintig jaren heb ik ze gehad, vierentwintig jaren! God, en 't was zo'n beste vrouw. Ze hield zoveel van me. Ja! En welke boerin in de hele buurt kon zo goed de boter karnen en de beesten melken, welke boerin stond zo vroeg op als zij, en in welke boerderij zagen de keuken en de kelder

en het vaatwerk er zo netjes uit als bij ons? Nergens, hè, nee, en nou, nou is ze al een dikke maand weg, ja, en ligt ze daar — en ben ik hier alleen achter."

Bij deze woorden schudde boer Ros weemoedig het hoofd.

„Neen, baas, zo moet je nou niet praten.

„Alleen? Heb jij je lieve Dieneke niet? En heb je mij niet? Negen jaren heb ik bij je gediend, negen volle jaren, en hebben we 't niet best kunnen vinden samen?"

„Ja zeker Toon, heel best."

„Nou, dan moet je ook niet zeggen, dat je alleen bent; zolang jij je Dieneke nog hebt en mij er bij, baas, ben je niet alleen. Dat weet je zo goed als ik."

„Ja Toon, mijn Dieneke, dat is waar," en de handen vouwende, bad hij: „God in de Hemel, wat dank ik Je toch, dat Je mij mijn Dieneke hebt gelaten."

„Amen", zei de knecht, op dezelfde plechtige toon, als waarop zijn baas had gebeden. „Wil ik je eens wat zeggen baas? Wil jij je vrouw, die hier boven in de hemel woont, niet van verdriet doen schreien, dan moet jij je anders gedragen. Flink, zie je, flink. Je laat je kop hangen, dat is verkeerd. Moedig je kop op en gedacht aan je Dieneke. Altijd maar denken aan je Dieneke. Begrijp je baas?"

„Ja ja, je hebt gelijk Toon. Waarachtig, het is zo," en zacht herhaalde hij voor zichzelf:

„Altijd maar.... aan.... Dieneke denken.... altijd."

Na een ogenblik van stilte vervolgde Ros, zijn knecht

vlak in de ogen ziende: „En aan hèm dan, Toon, aan hèm dan, daar ginds — ver weg, wie weet hoe ver — Hij is toch ook mijn kind?"

„Aan hem, baas, zet nu toch dien jongen uit je brein. Aan hem denken, aan hem, die je leven heeft vergald en de dood van je vrouw heeft verhaast! Wou je aan hem nog denken! Dat is geen zoon van jou, baas, dat is een schurk, een...."

„Halt, neen Toon, spreek zo niet. O neen! Hij is toch mijn zoon wel, ja.... en.... ook van mijn beste vrouw." Boer Ros schudde andermaal het hoofd.

„Maar baas, hoe kun je nou toch zo praten. Hoe kun je nog 't woord over je lippen krijgen van den jongen, die je geslagen heeft."

„Als ik er nog aan denk, dat hij je sloeg en dat hij Dieneke op zij wierp, die schreiend op hem toe kwam lopen, uitroepende: „Vader niet slaan, Willem".... O, baas als ik daar nog aan denk, dan schudt mij 't hart. Als ik er bij was geweest, dan had ik hem verscheurd. Als een bulhond was ik boven op hem gesprongen en ik had hem zijn slecht hart uit zijn lijf gerukt. Maar jij, baas, jij bent veel te goed voor den jongen geweest, veel te goed, en nu zelfs nog wil je hem de hand boven 't hoofd houden. Als hij morgen aan de dag thuiskwam, wat zou je dan zeggen? Dan zou je zeggen: „Kom hier jongen, kom hier", en dan zou je hem je eigen bed geven en je zou zelf achter de paarden op 't stro gaan liggen. Ja, ik ken je wel. Maar dat zou ik niet doen. Als hij morgen aan

de dag thuis kwam, en ik zag hem en ik dacht: „Mannetje, mannetje, je hebt mijn Dieneke geslagen, mijn aardig, klein Dieneke", dan was 't geloof ik met hem gedaan. Ja baas, schud nou maar niet met je hoofd. Ik weet wel, dat ik mij bezondigen zou, maar ik zou het niet kunnen laten."

„Zalig zijn de barmhartigen, Toon."

„Ik weet het zo goed als jij baas, maar zoals ik dat nou hier, hier in mijn kop voel, zou ik dit mooie woord vergeten, ja."

„Toon", sprak boer Ros eensklaps zeer ernstig, „Toon, wil je me een plezier doen?"

„Waarachtig baas, als de beste, dat weet je."

„Wil je dan niet meer zó over mijn jongen praten, 't is toch mijn kind."

„Of ik niet meer zó over hem spreken wil, baas, dat kan ik je niet beloven. Maar, wat ik je wel wil verzekeren, is, dat ik geen woord meer over den jongen in jouw bijzijn zeggen zal. Maar anders spreken dan ik gedaan heb, neen baas, dat kan ik niet." Na een ogenblik van stilte ging Toon voort: „Baas, kun jij een kip gelasten te zingen als een vink? Neen, hè. Nou, zie je, zo min kan ik aan mij zelf gelasten anders over den jongen te praten, dan ik daar net deed. Begrijp je, baas?"

„Het is goed Toon; kom, laten we naar bed gaan, 't is al half twaalf."

„Ga maar vast, baas, ik zal de boel wel na zien, jij hebt je rust nodig, ga maar naar bed."

„Neen Toon, van avond zal ik wel rond gaan. 't Is al laat genoeg voor je."

„Laat genoeg voor me, wat praat je, baas. Kom, ga naar 't opkamertje en kus de kleine nog maar eens voor me."

„Neen Toon", riep Ros half ongeduldig en half angstig, zijn knecht de lantaarn uit de hand nemende, „ik zal gaan."

„Nou, vooruit dan maar. Nacht, baas!"

„Wel te rusten, Toon."

De knecht klom de ladder op en verdween achter de deur van zijn kamertje, mompelende: „'t Is wat te zeggen. 't Zit hem nog in zijn kop, en ik kan 't er nog maar niet uitkrijgen."

De baas ging de deel op en, terwijl hij in de varkenshokken en de koestal keek, mompelde hij: „Hoe minder Toon van 't paard ziet, hoe beter; hij moest eens argwaan krijgen."

Na de geschaafde borst van zijn paard nog eens goed bekeken te hebben, keerde de baas, gelukkig, dat zijn paard geen erg letsel bekomen had en Toon niets vermoedde, in de keuken terug. Hij blies de luchter uit, nam de staande lamp van de tafel en verdween achter de deur van 't opkamertje. Vlug ontkleedde hij zich, bekeek een poosje zijn slapend kind en stapte in 't bed, naast dat van zijn lieveling.

Het duurde wel een uur, voor Ros was ingeslapen. Zijn geest hield zich onafgebroken bezig met de vraag: „hoe

zal ik het Breetveld betaald zetten?" En toen hij eindelijk, naar lichaam en geest vermoeid, insliep, klonk het nauw hoorbaar van zijn lippen: „Breetveld.... jij hebt.... het.... gedaan ja...., maar jij.... komt niet....van me af."

Het was één uur middernacht. Diepe rust was in en om de boerderij. In de koestal lagen zeven beesten, dicht tegen elkaar aangedrukt en droomden zeker een domme koeiendroom, want soms steunden ze zacht of bulkten halfluid; in de varkenshokken sliepen een twintigtal varkens een diepe varkensslaap.. in de schuur lag in zijn hok de grote Hektor. Ook hij sliep telkens in, om even zoveel keren weer wakker te worden en de oren te spitsen, als een geluid van boven uit de hanebalken, waar de kat haar nachtelijke onderzoekingstocht deed, zijn oor bereikte.

De wind was inmiddels komen opzetten en joeg de dreigende wolkgevaarten langs het luchtruim. Zo nu en dan braken de wolken vaneen en scheen het matte maanlicht neer op de in diepe rust liggende landhoeve van boer Ros.

Diepe rust! Boer en kind, Toon en Gerritje in diepe rust; vakens, beesten en kippen in diepe rust. In de paardenstal stond Vos, die sliep, doch telkens wakker werd en ter zijde keek naar zijn ouderen vriend, die onrustig was en met zijn gehele lichamm beefde.

Vos begreep er niets van en schudde zijn kop en.... dommelde weer in.

„U.... U....” kreunde Bruin zacht en keek met zijn oude ogen naar 't licht der maan, dat soms door de ruiten in de stal viel. Hij knipte één, twee malen en liet zijn kop op zij hangen als om in te slapen.

Doch de slaap wilde maar niet komen en onrustig draaide Bruin zijn kop nu links, dan rechts. In de ruif lag hooi. Bruin hapte met zijn bek een paar sprietjes, wreef er over met zijn tong en liet ze toen weer voor zich vallen op de grond. Zijn kop werd zo zwaar en moe, en hij liet hem rusten tegen de koude buitenmuur. Hè, dat deed goed. Rust! Hij draaide zijn gehele lichaam naar de kant van de muur en leunde er tegen. Hè, zo was 't goed, rust! — De oude kop boog zich voorover, de slaap kwam. Een diepe zucht, diep uit zijn borst, vond uitweg door zijn brede neusgaten. Het droge haksel uit de bak stoof op. Lager en lager zakte de kop, lager dan de bak, en langzaam zakte het oude stramme lichaam lager en lager. „U.... u....” Zijn neus rook reeds het stro op de grond; krachtiger en onregelmatiger werd de ademstoot, reeds boog de kop terzijde op het stro. Bons! Het zware lichaam viel op de grond, die dreunde. Vos schrikte wakker. Een lang gerekte ademhaling, een half sluiten der ogen, een nieuwe rilling van 't lichaam, u.... u.... u.... een bloedstroom gutste het arme dier uit de half geopende bek en de neusgaten,.... een laatste stoot met de achterpoot tegen de muur en.... Bruin was dood.

„Ku-ke-le-ku,” kraaide de haan in 't kippenhok.

Vos hoorde het en dacht aan de grote, diepe kar en.... dommelde weer in.

Na een uur klinkt het langgerekt uit Toons kamertje: „Hè.... wat....”

„Toon, Toon, kom eruit, het is al half zeven,” roept Ros van de deel.

„Ja, baas.”

De boer, zich naar de tegenovergestelde kant der deel begevende, roept: „Gerritje!”

„Ja baas, 'k ben er uit, ik kom dadelijk.”

Ros gaat naar buiten, opent de schuurdeur en laat Hektor vrij, die vrolijk opspringt tegen de benen van zijn baas. Deze kijkt naar de lucht, die eentonig grauw-zwart is en mompelt: „Sneeuw, brr, wat is 't koud.”

Ros sluit de deeldeur, begeeft zich naar de paardenstal en kijkt tussen de ruif en de bak door in de stal.

„Grote God!” gilt hij uit en vliegt de stal binnen en grijpt de kop van Bruin en schreeuwt: „Toon, Gerritje, o, kom hier; wat een slag, wat een slag!”

Gerritje en Toon, de laatste pas half gekleed, komen aanlopen en vliegen de stal in, uitroepende: „Baas, wat doe je? wat is er!” Doch, als hun ogen op het dier vallen, dat dood neerligt, roepen ze uit: „Dood!.... dood!.... is hij dood?”

„Ja.... ja,” schreeuwde Ros; „dood, ja! Zie je hem.... zie je die ogen, 't is of hij naar me kijkt, vervloekt touw....”

„Baas, touw, wat zeg je daar, touw," roept Toon op zijn baas toetredende, „wat zeg je, touw?"

„Wat ik zeg? niets, niets,.... O, o, mijn vrouw dood... mijn jongen weg, helemaal weg en nou, nou mijn paard dood! O vervloekt!...."

„Bedaar baas, bedaar," valt Toon zijn meester in de rede, „staat je kop nog niet goed? Je stelt je aan of je vermoord wordt. 't Beest is dood, nou, 't begroot mij ook, wis en zeker, maar, nou sta ik niet te jammeren als een schipper, die zijn vrouw ziet verdringen. Wat weerga, allo baas, ga op zij en gooi de staldeur eens open."

Boer Ros, door Toon's flinke taal weer tot zich zelf gebracht, opent de deur. Toon pakt het paard bij de kop. „Koud", zegt hij, „ja 't dier is dood; 't is jammer van den ouden sukkel, natuurlijk.... hm...." Toons stem beefde. Na een ogenblik ging hij voort en zijn stem had weer de oude vastheid: „'k Ben een boon, als ik er er iets van begrijp. Zeg, baas, is hij gisteren-avond gestruikeld, of.... zeg, ik begrijp 't niet. Het beest had, toen je thuis kwam, een paar schrammen aan zijn borst en nou, nou heeft hij uit zijn bek gebloed. Neen, 't is mij te slim."

Het ontging Ros niet, dat Toons ogen strak op hem gevestigd waren.

„'t Is onbegrijpelijk, Toon, onbegrijpelijk. Het beest is gevallen, gestruikeld.... denk ik, ja, maar waaraan 't beest gestorven is, begrijp ik ook niet."

„'t Is een gesukkel, baas, dat zeg ik, en een duister geval", zegt Gerritje, die achter in de stal staat en beurtelings haar baas en Toon aankijkt.

„Ja, meid, 't is wat te zeggen."

Gerritje ging heen.

„Baas, wat zei je daar zo, zeg, spreek op, verzwijg nou niets voor me. Wat had je het daar zo over een touw?"

„Touw, Toon, heb ik 't over touw gehad? Ik weet het niet meer. Ja, jongen, zoo gaat het. Mijn hoofd is de laatste tijd helemaal in de war, helemaal!"

Toon keek na deze woorden zijn baas vlak in de ogen, haalde de schouders op en zei: „'k Zal den veearts halen, baas, dan weten we ten minste, wat er deze nacht met 't beest gebeurd is."

„Goed Toon, ga maar."

Een uur later trad de veearts de stal binnen en zei, na 't dode dier onderzocht te hebben: „Een inwendige kneuzing, die een bloedstorting tot gevolg heeft gehad."

Ros en Toon hadden zwijgend toegekeken en bleven ook na deze mededeling een ogenblik in gedachten verzonken.

Toon was de eerste, die de stilte verbrak.

„Kan die kneuzing tot oorzaak de val hebben, mijnheer, waarvan ik u verteld heb?"

„Ongetwijfeld."

„Zo mijnheer," antwoordde Ros, „door een val; zonderling."

„Wat wil je met 't beest doen, Ros?"

„Doen, mijnheer, niets natuurlijk, begraven."

„Zo! En wil je 't niet verkopen?"

„Verkopen! Spot nu niet met me, mijnheer!"

„Op mijn woord Ros, ik geef je twintig gulden."

„Wat wil je met hem doen, mijnheer?"

„Ik zout zijn vlees in en geef 't aan mijn twee grote honden."

„Zo."

„Nu?"

Boer Ros stond een ogenblik zwijgend voor zich uit te staren, de handen in zijn zakken.

„'t Is goed, je hebt hem, mijnheer. Wat een einde voor mijn oud beest! Twintig jaren werken en ten leste door honden opgevreten; Hè.... hè."

„Toon, ga naar Wavink en vraag hem dadelijk hier te komen. Als mijnheer dan even wacht, kan hij ook helpen Bruin in de diepe kar te leggen en meteen meerijden."

Een uur later liep Vos voor de diepe en grote kar, waarvan hij die nacht gedroomd had en begreep maar niet, waarom hij Bruin trekken moest. Boer Ros zat in de keuken bij 't grote, flikkerende vuur, met Dieneke op zijn schoot.

„Vader, waar is Toon?"

„Toon, kind, die is naar Baak."

„Waarom, vader?"

„Om Bruin weg te brengen, mijn kind."

„Waarom, vader?"

„Bruin is dood, kind."

„Dood, waarom?"

„Bruin is dood gevallen, gisteravond, toen vader naar Zutfen is geweest."

„Waarover gevallen."

„Over een touw kind, dat ze over de weg gespannen hadden. Ja."

„Over een touw, een lang touw, vader?"

Een ogenblik bleef Ros in diep gepeins verzonken en keek zijn kind aan, dat maar aanhield met vragen.

„Koopt u nou een ander paard vader?"

„Ja kind, zeker."

„Koop dan maar dat mooie, witte paard van Breetveld vader."

Boer Ros voelde een schok door zijn lichaam en drukte het kind van zich af, niet wetende waarom. Dieneke, door deze handelwijze en vaders somber gezicht verschrikt, huilde eensklaps: „Ben u kwaad, vader?"

„Neen, neen mijn Dieneke, o neen. Kom toch gauw hier," en Ros pakte zijn kind en kuste het, en grote tranen liepen over zijn wangen. „Mijn beste, mijn kindje, schrei maar niet langer, vader houdt zoveel van jou, ja, kom maar hier."

Toen 't kind weer lachte, zette Ros zijn lieveling op de grond en liep de deur uit.

Buiten gekomen balde hij de vuist en riep, terwijl hij naar Breetvelds woning zag, die aan de overzijde van het veld lag: „Wat heb jij mij aangedaan, zeg; maar ik zweer, dat ik 't jou betaald zal zetten; ja dat zal ik."

Die dag kwamen tegen de avond boer Wilmink, boer Veldkamp en nog enkele andere landbouwers uit de buurt, die van 't ongeval gehoord hadden, deels uit nieuwsgierigheid, anderdeels uit belangstelling, bij Ros aanlopen.

Boer Ros sprak weinig — en in 't geheel niet over het touw.

De boeren waren dan ook eenstemmig van oordeel, dat het een duister geval was. De weg was hard, op de plaats van 't ongeval waren geen diepe sporen, en Bruin kende de weg.

„Neen, 't is inbegripelijk," zei Veldkamp, terwijl hij het hoofd schudde en een verse pijp stopte, en alle boeren stemden in: „onbegripelijk."

„Vader," riep kleine Dieneke, die achter de stoelen der boeren speelde, „vader, geef mij eens een touw, dan zal ik Toon laten vallen, als hij binnen komt."

Ros keek angstig de buren aan. „Stil toch, Dieneke, stil."

„Toe maar, vader, toe maar, een dik touw," vleide de kleine en trok haar vader aan de mouw van zijn jas. „Hebt u geen touw, vader?"

„Neen kind, neen, wees toch stil."

Het kind zette een verwonderd gezicht, keek beurtelings haar vader en de boeren aan en zweeg een ogenblik.

„Geef mij maar een touw, vader," ging het kleine ding na een ogenblik voort, „dan valt Toon, als hij hier komt."

„Houd je stil kind, zeg ik!"

„Wat wil je kind, toch?" vroeg Veldkamp en keek boer Ros, die verlegen kleurde, strak aan.

Toons binnentreden redde Ros uit zijn verlegenheid.

„Ziezo baas, de boter is gekarnd en staat daar zo mooi in de kelder, of je eigen vrouw 't gedaan had. Ja, Gerritje is een flinke meid, dat moet gezegd," en zich tot de boeren wendende, zei hij: „Goeien avond samen."

Ros, vrezende, dat het gesprek opnieuw een voor hem pijnlijke wending nemen zou, begon over de prijzen van de boter, daarna over de duurte der varkens en vervolgens over de prijzen der granen. Toch kon hij niet verhinderen, dat Dieneke, die stil in een hoek op een stoof zat, bezig met vaders pet te verfrommelen, eensklaps uitriep: „Toon, heb jij dan een touw voor mij?"

„Och, mijn beste kindje, hoe kon ik jou zo lang vergeten! Kom toch gauw hier." En Toon liep op zijn Dieneke toe. Doch plotseling sprong boer Ros van zijn stoel op en stelde zich tussen Toon en zijn kind.

„Neen, Toon, jij bederft het kind; je moet haar niet zo in alles haar zin geven. Ga zitten, zeg ik je."

Toon keek zijn baas met grote ogen aan en zei: „Hoe heb ik 't nou met je, baas? Je zegt altijd, als een mens een kind plezier kan doen, moet hij 't nooit laten; en wat wil je nou? Wil jij die kleine daar alleen laten? Kom jij maar hier, mijn „snuujte" en zacht voegde hij den baas toe: „Staat je kop nog niet recht; houd je toch flink."

Boer Ros ging weer op zijn stoel zitten. Het hart sloeg hem in de keel. Luidruchtig begon hij te praten over

allerlei zaken, die hem zelf geen belang inboezemden. Hij sloeg met zijn vuist op tafel en lachte zo hard en zo vreemd, dat de boeren elkaar vragend aankeken, als wilden ze zeggen: „Daar scheelt hem wat, wat doet hij raar."

Toon en Dieneke in de hoek speelden maar door en lachten en hadden pret.

Het begon donker te worden. De boeren stonden op en gingen heen met een: „dag Ros" en „dag Toon". Dieneke moest uit de hoek komen en de boeren goeden dag zeggen. Haar kleine handje verdween geheel in de grote brede handen der boeren.

„Kom Toon, bind nou dat touw aan die twee stoelen. Zie zo. Nou ben jij Bruin en ik vader, en nou klim ik op jouw rug en....

Eensklaps schoot een donker vermoeden door Toons brein, en opspringende vlak voor zijn baas riep hij: „Baas, wat zegt dat kind," en toen Ros zwijgen bleef, vervolgde hij: „Baas, vertrouw je mij niet meer, dat je iets voor mij verzwijgt?"

„Ik weet van niets, Toon; ik begrijp er niets van; Dieneke vroeg mij ook al om een touw, maar.... maar.... je weet toch wel, dat zo'n kind alles verzint?"

„Ja, dat is zo.... ja. Zo'n kind verzint alles.... Ja."

Gerritje kwam binnen, zette het brood op de tafel en zei: „Steek de lamp op baas."

Ros zag weer zwijgend voor zich in de opflikkerende vlam, en pufte uit zijn pijp.

„Kom, baas, de koffie is klaar."

„Ja.... ik kom."

Ros zette zich aan tafel, zwijgend.

„Ik moet even naar de kelder; begin maar vast." Met deze woorden verliet de meid de keuken.

Het was stil in het grote vertrek. Het houtvuur in de haard knetterde en spreidde zijn rosse gloed door 't vertrek. Op de wanden tekenden zich spookachtige schaduwen.

Toon stak de lamp op, zwijgend ernstig, en hield onafgebroken zijn blikken op den baas gevestigd. Deze voelde het wel en kreeg het te benauwd.

„Toon waarom kijk je mij zo aan? Als je meent, dat.... dat...."

Toon legde zijn mes neer en, zijn baas vlak in de ogen kijkende barstte hij uit: „'t Is uit met ons, ja ik zie het wel, je vertrouwt mij niet meer. Heb ik dat aan jou en je Dieneke verdiend?"

Ros' lippen beefden. „Toon," hijgde hij eensklaps.... „ja.... ik zal 't je zeggen.... hij.... Breetveld.... heeft ons paard dood gemaakt.... hij heeft een touw over de weg gespannen."

Gelukkig, 't was er uit. Een diepe zucht van verlichting ontsnapte aan zijn zo lang beklemde borst.

„En wat wil je nou doen?" barstte Toon uit. „Of wil je weer niets doen en ook dat maar weer verdragen? Maar baas, dat zeg ik je, als jij niets doet, dan doe ik wat. Met mijn eigen vuist zal ik hem op zijn kop trommelen,

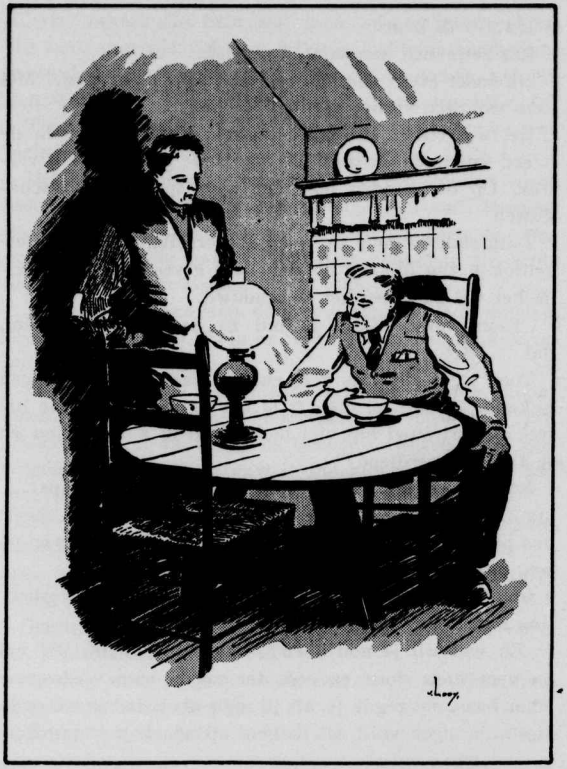

Onafgebroken hield hij zijn blikken op den baas gevestigd. (blz. 25)

dat hij menen zal, dat het daar binnen kermis is. Ja, dat zal ik."

„Neen Toon, om Godswil neen. Ik vertrouwde je wel, ja, zo goed als me zelf; maar ik was bang dat jij je te buiten zou gaan. Beloof mij Toon, dat jij je handen thuis zult houden. Ja, beloof me dat. Hij zal zijn straf hebben, ja dat meen ik, maar niet door jouw handen, Toon. Denk ook om zijn vrouw en kinderen."

Toon was niet voldaan. „Ik zal ter wille van jou mijn handen niet uitsteken, maar 't kriebelt mij hier anders wel."

„Ik geloof 't wel, Toon; ik wou mij eerst ook wreken, ja; maar toen ik daar zo voor 't vuur zat, toen dacht ik, „neen, het moet niet. Als God 't wil, zal hij zijn straf krijgen, hier of in de hemel."

De lezer, die tot dusverre mijn verhaal heeft gelezen, zal gaarne vernemen, welke vete er toch tussen Ros en Breetveld bestond.

Ros had Breetveld nooit een steentje in de weg gelegd en toch was de laatste bezield met een bittere haat jegens den goedmoedigen, braven Ros. Hoe het kwam? Ros' boerderij was de laatste jaren, dank zij zijn onvermoeide vlijt en verstandig beleid in bloei toegenomen, terwijl de landhoeve van Breetveld kwijnde. Breetveld had hoog willen vliegen: hij had de eerste hereboer uit de omtrek willen worden; hij had den groten boer, die er warmpjes inzit, willen spelen en hij meende dat te kunnen doen,

door markten, harddraverijen en tentoonstellingen te bezoeken. Maar de knechts en meiden, wien hij de zaken van de boerderij overliet, deden niet wat ze moesten doen, en Breetveld vergat de spreuk, die een boer wel nooit vergeten mag, dat 't oog van den meester het paard vet maakt. Toen nu Breetveld zijn boerderij zag kwijnen en die van Ros zag opbloeien, werd hij jaloers en met bittere haat bezield tegen Ros. Wel benijdde hij alle boeren in de omtrek, wien het goed ging in de wereld, doch haten, zoals hij Ros haatte, deed hij niemand, want.... Ros was zijn zwager. Ros' vrouw en zijn vrouw waren zusters. En nu te moeten zien, hoe zijn zwager opkwam, al hoger en hoger, terwijl hij daalde al lager en lager.... het was verschrikkelijk. En.... nu een jaar geleden, was op de landbouwtentoonstelling te Arnhem een koe van Ros bekroond, terwijl geen der koeien, door hem ingezonden, een prijs, zelfs niet een eervolle vermelding was te beurt gevallen.

„Ik zal 't hem betaald zetten," had Breetveld gezworen, toen hij 's avonds met zijn knecht Doris huiswaarts keerde, „ja, dat zal ik." En heel stil in de herberg „de Roskam" onder de Steeg had hij met Doris een paar glazen jenever gedronken, en hadden ze elkaar met een plechtige handdruk hulp beloofd. Op de markten en in de winkels van Doetinchem en Doesburg zouden ze zeggen, dat Ros de boter vervalste; ze zouden zijn kippen doodschieten, als deze op Breetvelds grond kwamen,

en.... ze zouden nog veel meer! En ze deden nog veel meer. Oude Bruin had het die nacht geweten.

Ros had een ander paard gekocht, en Breetveld lachte, als hij hem zag voorbij rijden en zei tegen Doris: „Hi.... hi.. ..hoe vind je hem, Doris; nog een paar van die meevallertjes en zwagertje heeft zijn beste dagen gehad, en hi hi.... En.... nou die geschiedenis met zijn jongen er nog bij! Die zit hem ook dwars in zijn maag. Hi hi.... hij moest eens weten, hi hi.... dat ik daar ook al mijn hand in heb."

„Heb je dat Baas? Hoe dan?"

„Ik sprak hem 's avonds voor zijn vertrek bij Baldink in de gelagkamer en ik trakteerde hem, begrijp je, en hij vertelde, dat hij naar Duitsland wilde, maar.... geen geld had. En wat denk je, dat ik deed? Ik telde vijftien gulden voor hem op de tafel en ik zei: Je behoeft het mij niet terug te geven; hi-hi.... hoe vind je hem, hi hi.... Goed, hè. Ja — en 't mooiste is, zwagertje heeft geen flauw vermoeden, dat ik in dat alles mijn hand heb." En Breetveld lachte ruw en hard. Doris lachte verlegen en nam een pruim tabak.

Toen Doris die avond in bed lag, dacht hij: „neen, verdraaid neen, ik schei er mee uit. Als het Mei wordt, ga ik weg. Maar.... stilletjes, want als de baas er de weet van krijgt, heb ik geen leven meer. Ik ben eigenlijk bang voor hem; als hij mij iets vraagt, durf ik niet weigeren, want hij is een gevaarlijk mens, heel gevaarlijk. En als hij mij jenever presenteert, durf ik niet weigeren en

dan drink ik, en als ik dan een borrel of twee, drie op heb, dan doe ik alles, wat hij wil. Dan bind ik een touw over de weg — en dan vlucht ik diep in het bos — en de takken kraken — en de wind huilt — en het paard valt — Bruin hallo — och — help — Breetveld — Doris!"

En dromende een benauwde droom, viel de knecht van boer Breetveld in slaap.

Het is de 24ste December. De sneeuw ligt een paar voet dik op de velden en wegen om Ros' boerderij. De zonnestralen schieten neer op het helle wit, dat blikkert met duizenden kristallen. In de hoge beukebomen voor de boerderij, die met hun spichtige, lange takjes zwart afsteken tegen de strak blauwe hemel daarboven, zitten mussen en vinken. Ze piepen en tjilpen van koude en schieten bijwijlen neer op de bruine steentjes om de landhoeve, waar de sneeuw is weggeveegd. Enige bonte kraaien vliegen hoog over het sneeuwveld en tekenen zich af tegen 't blauw omhoog; een poosje later zetten zij zich neer op de takken van de eikeboom midden in het bos en krijsen met schor geluid hun eentonig: „kra... kra", dat droefgeestig over de stille velden en bossen klinkt.

Lustig klinken op de deel de dorsvlegels, met kracht gezwaaid door de stevige armen van Ros, Toon en Wavink, den daglooner.

Op het washuis staat de karn, waarin de polsen op en neer gaan, die de melk doen plassen. Gerritje, de mouwen

hoog opgestroopt, een helder Fries schort voor, plast en plotst in de vaten en emmers, die blinken als goud.

Dieneke staat naast Gerritje en helpt haar en stroopt ook haar kleine mouwtjes op en slaat met haar kleine handjes boven op het lauwe water en lacht, als de druppels haar in 't gezicht spatten.

„Hu-uu — Hektor", roept Gerritje en grijpt de polsen van de karn en dwingt zodoende de hond, die buiten onder een afdak in de molen loopt, stil te staan.

„Hu-u-u...." schreeuwt Dieneke ook — „hu-u-u, stoute Hektor," en zij kijkt als een echte boerin in de karn, waarvan Gerritje het deksel heeft opgelicht. „De boter is goed", zegt de kleine, „ze moet er uit."

„Waaraan zie je dat, vrouwtje?" vraagt Gerritje en kust de kleine op haar natte wangetjes."

„Aan de klonters," antwoordt Dieneke, „zie, een hele boel klonters. Nu moet je met vader naar de markt om de boter te verkopen."

Gerritje loopt het washuis uit, de deel over naar buiten, om Hektor uit de karn te laten.

Van Gerritje's afwezigheid maakt Dieneke gebruik om in een ton te kruipen, die in de hoek staat. Als Gerritje terugkomt, ziet ze de kleine niet en schrikt, want ze heeft de kelderdeur open gelaten. Ze kijkt in de kelder; ze ziet Dieneke niet, ze roept en krijgt geen antwoord.

„Baas!" roept ze, de deeldeur opende, heb jij Dieneke ook gezien?"

„Dieneke?" vraagt de baas en kijkt Gerritje angstig aan, „is de kleine niet bij je?"

„Ja baas, ze is al de tijd, dat ik hier bezig was, bij me geweest, maar ik ga naar buiten om de hond uit te laten en....

„Piep.... piep!" klinkt het uit de hoek van 't washuis en de kleine olijkerd steekt haar blond kopje over de rand der ton.

„Baas, kijk nu toch eens?" roept Gerritje en slaat haar handen van verbazing in elkaar.

Ros, Toon en Wavink komen aanlopen en als ze de kleine zien, die met haar guitig gezichtje daar lachend staat, lopen baas en knecht naar haar toe, en 't wordt een wedstrijd, wie van hen het aardige bekje in de kortste tijd het grootste aantal zoentjes geven kan.

Het is boer Ros aan te zien, hoe zijn hart van weelde zwelt en van blijdschap popelt, als hij zijn kleine uit de ton beurt en met een harde zoen op de grond zet. Zijn gezicht, dat de laatste dagen weer strak en naargeestig stond, krijgt iets vrolijks, iets blijmoedigs. Uit zijn ogen licht weer een glans van blij geluk. En als hij straks de vlegel slaat, lustig en blij, speelt er een lach om zijn mond en zingen de woorden: „Denk om je Dieneke", hem als een vertroostend en verblijdend lied in de oren.

Toon ziet het wel en denkt: „zo is 't goed, als de kleine maar gezond blijft en „schelms", zal de baas wel weer de oude worden. Ja, dat zal hij!"

Aan de overzijde van het veld achter Ros' hoeve, staat de boerderij van Breetveld. Voor het raam in het voorhuis zit vrouw Breetveld, bleek en mager, met diepe rimpels in het voorhoofd. Het is de arme moeder aan te zien, dat ze geleden heeft, vele, vele jaren. Ze is bezig een schots kieltje voor haar jongsten zoon, een knaapje van zes jaar, te verstellen. Doch, al pikt de naald onophoudelijk door, en knipt de schaar zonder rusten, het hart der arme vrouw schreit uit haar ogen, haar geest is elders. Een paar keren neemt ze de roodbonte zakdoek, die naast haar op de stoel ligt en wist de tranen af, die rollen langs de wangen op het kieltje. Soms kijkt ze op van haar werk en tuurt naar buiten op de grote achterdeur van Ros' woning en ze zegt zacht, terwijl ze 't hoofd schudt: „arme Diene."

Als ze deze woorden gesproken heeft, komt het verleden haar voor de geest. Ze legt het kieltje ter zijde en mijmert over alles, wat voorbij is.

Ze denkt aan de zonnige dagen harer eerste jeugd, toen ze als meisje speelde met Diene, op het veld, en bloemen plukte en meeging met Jan, den knecht; toen ze samen de beesten naar de wei brachten en gingen zitten op die goedige, roodbonte koe; toen ze de kippen voerde en meeging naar de markt met haar moeder, om eieren en boter te verkopen.

Dan denkt ze aan de tijd, toen ze al een hele deerne was en met hoog opgestroopte mouwen achter de melkwagen liep, en toen de boerenjongens haar nakeken; en

aan de eerste keer, toen ze Frederik ontmoette en — de vreugde harer ouders, toen zij en Diene trouwen gingen. Hoe werden ze toen benijd!

En nu.... nu ligt haar zuster al een paar maanden daar ginds op het kerkhof onder de hoge, ruisende olmen en zij....

Deze herinneringen persen vrouw Breetveld hete tranen uit de bruine ogen.

Wat waren zij heerlijk gelukkig geweest de eerste jaren van hun huwelijk — zij en Frederik. In volle vrede leefden zij toen met Ros en Diene. Haar man was een voorbeeld van zorgzame trouw, de boerderij was zijn lust en leven. Doch na jaren was langzamerhand het duiveltje van de hoogmoed in zijn hart gekomen. Daar de zaken voorspoedig gingen, meende Breetveld meer te zijn dan hij was; hij meende, dat hij beter en voornamer was, dan de andere boeren in de omtrek en, terwijl zijn zwager nederig bleef in zijn gelukkige boerderij, werd haar man hooghartig en verbeeldde zich, dat hij te voornaam was om te werken. O, die hoogmoed! De zaken liepen achteruit, langzaam, maar zeker, en in plaats van terug te keren op de goede, oude weg, ging hij voort met de zaken te verwaarlozen. Markten en tentoonstellingen en harddraverijen aflopen, nutteloze dingen kopen, zich fraai kleden en met mooie spullen rijden, dat de mensen zullen zeggen: „Kijk, kijk die Breetveld, die durft." En met de hoogmoed was de duivel van de haat in zijn hart gekropen.

„Haat aan Ros" had hij eenmaal geschreeuwd, toen hij opgewonden van de Doetinchemse markt thuis kwam; „haat aan Ros," en hoewel zij alles gedaan had, om haar man tot zachtheid te stemmen, het was vergeefs geweest. Ros had op de markt de hoogste „markt" voor zijn boter en zijn „biggen" gehad, terwijl hij, Breetveld, zich met de laagste had moeten tevreden stellen. Zijn mand met biggen had vlak naast die van Ros gestaan en, toen de kopers zich verdrongen om de jonge varkentjes van Ros, had deze gelachen. „Ja, hij lachte mij uit, mij," zei Breetveld, „maar ik zal 't hem betaald zetten."

Hoe konden hoogmoed, jaloezie en haat een mens zo veranderen, van een engel een.... duivel maken?

Ze mocht de drempel van Ros' woning al sedert een paar jaren niet overschrijden en de arme vrouw had een gevoel van grote leegte in zich, als ze dacht aan de vriendelijke woning, die voor altijd voor haar gesloten was. Wat had ze er prettige avonden doorgebracht, en nu.... „haat aan Ros en Diene" had haar man geschreeuwd, en ze had gesidderd voor de dreigende gebaren, die zijn woorden vergezelden.

En nu vier maanden geleden was Diene ziek geworden, zeer ziek. „Je komt er niet, vrouw, je komt er niet, had hij gezegd," en toen ze zich schreiend aan zijn voeten wierp, had hij geroepen: „Vrouw, niet om jou, neen, maar om hèm, hèm, ja, om hèm!"

Toen had hij haar opgetild van de grond en geschreid, ja, dat had hij.

Ze had haar man een lange tijd gehoorzaamd. Ze was niet naar Diene gegaan. Maar toen de dokter een paar dagen voor haar zusters dood langs haar deur reed en zeide: „'t Loopt met een paar dagen af, vrouw Breetveld," toen had ze 't niet langer kunnen uithouden in haar eenzame keuken, want 't was haar geweest of haar stervende zuster riep: „Mina, kom hier; kom mij goedendag zeggen, voor ik sterf." Ja, ze had die woorden gehoord en toen kon ze 't niet langer uithouden. Stil, als een dievegge, had ze in 't schemeruur de boerderij verlaten en sluipend langs de bosjes, was ze bij Ros' hoeve aangekomen. Het was nog niet te laat. Wenend had ze zich geworpen over haar stervende zuster en ze had haar gekust op de koude, droge lippen en gezegd heel zacht in Dina's oor: „Vergeving voor Freek!" Toen had Diena „ja" gelispeld en geglimlacht: een glimlach van vergeving!

Vier dagen later kwam de grote boerenwagen van boer Veldkamp langs haar huis en bracht Diene weg naar 't kerkhof. Toen de wagen voorbij was, was ze achter de houtmijt gekropen en had ze geroepen: „Dag, Diene, dag!"

O, welk een herinnering!

En.... wat zou de toekomst brengen? De zaken gingen hoe langer hoe meer de kreeftengang. Haar man werd met de dag koeler, uithuiziger. Alles had ze gedaan om haar man tot andere gedachten, tot betere daden te brengen. En haar pogen was niet geheel vergeefs ge-

weest, want dikwijls had ze verandering ten goede bij hem opgemerkt. Doch de laatste dagen was hij vreemder dan ooit. Ze wist wel, dat hij het oor leende aan de verleidelijke inblazingen van den kastelein uit „De Vergulde Os."

„O, God," zuchtte vrouw Breetveld en het overviel haar als een grote benauwdheid, „o God, nu nog jenever. Frederik, Frederik, heb ik dat aan je verdiend!"

Plotseling ging de deur open. Vrouw Veldkamp trad binnen.

„Wel buurvrouw," begon ze, op vrouw Breetveld toetredende, „druk aan de knip. Mens, wat is 't koud. Ik kom van de botermarkt te Doesburg en ik denk, kom, ik loop even bij vrouw Breetveld aan."

„Daar doe je goed aan, buurvrouw, ga zitten."

Na een kwartier hadden de twee boerinnen de dagelijkse zaken: de prijzen van boter, eieren, melk en vee afgehandeld en bracht vrouw Veldkamp het gesprek op Ros — en het voorval met diens paard. „Een treurige geschiedenis, hè, vrouw Breetveld?"

„Ja," zuchtte deze, „zwager heeft de laatste tijd nog al tegenslag."

„Ze zeggen, buurvrouw, dat er een touw over de weg gespannen was."

„Een touw," riep vrouw Breetveld verwonderd uit en keek haar buurvrouw vlak in de ogen, om in haar ziel te lezen.

„Heb jij er niets van gehoord, buurvrouw? Dat is zon-

derling. Ze zeggen het, zie je, mijn man en Wilminck en Post en nog andere boeren waren daags na 't ongeval bij je zwager, zie je, en toen zei de kleine Dieneke, je weet een „hups" en „schelms" ding, „vader, geef mij een touw" en toen deed Ros zo vreemd en toen later Toon binnen kwam, wou hij niet hebben, dat Toon met Dieneke ging spelen, enfin, ze zeggen dan, dat het paard is gevallen over een touw en dat ze dit over de weg gespannen hebben."

„En.... en...." vrouw Breetveld aarzelde, „en.... wie zou dat gedaan hebben?"

Vrouw Veldkamp haalde de schouders op en zei: „wat er achter zit, weet ik niet, maar 't is een duister geval, dat zeggen ze allemaal."

Vrouw Breetveld's ogen richtten zich angstig op buurvrouw. Als haar man...., maar neen, zo diep konden haat, jaloezie en wraakzucht haar Frederik toch niet hebben doen vallen?

Nog een ogenblik, en vrouw Veldkamp ging heen.

Daar stond vrouw Breetveld alleen, midden in de grote keuken, waar ze eenmaal met haar man, Ros en Diene zulke genotvolle avonden had doorgebracht en, haar zakdoek voor de ogen, snikte ze luid in de eenzame stilte van het lege om haar.

Op eens stak ze de grote, rode zakdoek met een beslissend handgebaar in de zak en een zwarte doek omhangende, liep ze de deur uit.

De koude Januariwind kilde haar gloeiende wangen.

Over het smalle voetpad tussen het veld en het bos liep ze naar Ros' boerderij. Ze moest het weten, de treurige werkelijkheid zou haar minder pijnigen, dan de martelende onzekerheid.

Ze stond voor de grote achterdeur. Ze bleef een ogenblik staan; toen draaide ze de klink om en opende de deur. Op de grote donkere deel stond kleine Dieneke. Verschrikt bleef deze vrouw Breetveld, die ze eerst niet herkende, een ogenblik aanstaren. Vrouw Breetveld durfde niet verder gaan, waarom, dat wist ze niet. „Tante" riep eensklaps de kleine en liep op de arme vrouw toe, „tante ben je daar weer?" Vrouw Breetveld opende de armen en vatte de kleine erin en kuste haar lang en innig.

„Ga maar mee naar de keuken tante; daar is vader."

„Is vader alleen, mijn kindje?"

„Ja, tante, heel alleen. Vader zit bij 't vuur vlegels te maken."

„Ga je vader eens zeggen, dat ik er ben."

„Waarom, tante, durf je niet meegaan?"

Het antwoord op de laatste vraag bleef achterwege. „Ga maar, mijn kindje," luidde het nogmaals, „ga maar even."

De kleine danste de deel over en riep: „Kom hier, vader, hier is tante."

Boer Ros bij het vuur hoorde zijn kleine roepen en liep, de vlegel, waarin hij een leertje maakte, neerleggende, zijn kind tegemoet.

„Wat heb je, mijn kleine?"

„Hier is tante, vader, achter op de deel; tante durft niet in de keuken te komen."

Boer Ros' gezicht kreeg plotseling een geheel andere uitdrukking; de lachende vrolijkheid, waarmee hij zijn kind tegemoet was gesneld, was van zijn gelaat verdwenen; ernstige bezorgdheid was er voor in de plaats gekomen.

Achter op de deel zag hij Mina staan. Hij liep op haar toe en vroeg: „Is er ongemak, Mina?"

Vrouw Breetveld stond met neergeslagen ogen naar de grond. Zij schrikte even, toen Ros het woord tot haar richtte, en keek haar zwager in de ogen.

„Is er ongemak, zuster?" herhaalde hij, want hij meende, dat zijn woorden niet verstaan waren.

„Ongemak.... neen.... maar, zeg mij, zwager, toe zeg het mij dadelijk, wat is er met je paard gebeurd?"

„Gestorven," antwoordde Ros.

„Maar hoe, waardoor," klonk het gejaagd van vrouw Breetveld's lippen, „O, gauw zwager, zeg het mij gauw."

Ros voerde een hevige, inwendige tweestrijd. Zou hij alles verzwijgen of alles zeggen?

„Kwel mij niet zwager, o toe, zeg mij alles; ik weet, dat je paard over een touw is gevallen, ze zeggen het en...."

„Dus je weet het," barstte boer Ros eensklaps uit; dus je weet het. Arme Mina! Je had beter verdiend. Ja beter, zo goed als mijn arme Bruin."

„Dus 't is dan waar," kreet de arme vrouw en viel tegen de grote deur en bedekte haar gelaat met haar handen; „O Frederik, heb ik dat aan jou verdiend?"

„En ik dan," riep Ros uit, „en ik dan, zuster! Was ik ooit zijn vijand?

„Neen," snikte de arme vrouw, „neen, o Frederik, Frederik....!"

„Bedaar Mina, bedaar," sprak Ros en greep de handen van zijn zuster, die dreigde neer te vallen.

„Vader," riep de kleine eensklaps en liep op haar vader toe, „vader, waarom sla je tante nou?"

„Slaan, mijn kleine, vader slaat tante niet, mijn snoetje, tante heeft zo'n verdriet!"

„Waarom, vader?"

Ros antwoordde niet.

„Kom maar hier, tante," riep de kleine en trok vrouw Breetveld aan de zwarte doek, „ik zal je wel afkussen."

Vrouw Breetveld bukte zich en de kleine sloeg haar armpjes om tante's nek en kuste de schreiende vrouw.

„Nou niet meer schreien, tante; ik schrei ook niet, als vader me kust."

Een paar minuten hield de kleine vrouw Breetveld's hoofd in haar armpjes en het deed de arme vrouw goed.

„Ben je nou weer beter, tante?"

Een weemoedige glimlach kwam op 't gezicht der bedroefde vrouw.

„Ja, mijn snoetje, nou is tante weer beter, ja."

Ros had zwijgend het toneeltje gadegeslagen. De kinderlijke tederheid van zijn kleine verrukte zijn hart en

terwijl zijn oog met welgevallen op zijn kind bleef rusten, sprak zijn mond zacht: „net heur moeder, ja, net mijn Diene."

Vrouw Breetveld hief plotseling het hoofd op en keek haar zwager angstig aan.

„Wat wil je nou doen, zwager?"

„Doen," herhaalde Ros, „doen!" Weer bleef hij zwijgen. Vrouw Breetveld herhaalde haar vraag met meer nadruk en tegelijk met meer angst in de toon.

„Niets, Mina, niets" barstte Ros eensklaps uit; om jou en jouw kinderen zal ik hem sparen, ja, al verdiende hij anders. En dan hier, Mina, hier is 't mij ook zo goed, als ik denk, dat ik mij niet gewroken heb. Mijn beste Diene zei het nog op haar sterfbed: „Je moet hem geen kwaad doen, Willem, beloof me dat!"

„Beste Diene," kreet vrouw Breetveld en ze verviel andermaal in snikkend wenen. „Frederik heeft het niet verdiend."

En na een ogenblik ging ze voort: „En toch is hij niet slecht, neen, mijn Frederik is niet slecht; als de zaken beter gingen, zou hij anders zijn. Je weet het toch ook, zwager, dat hij in 't begin van ons trouwen goed was, ja nietwaar, goed. Was hij maar niet hoogmoedig, was hij maar niet trots geworden, hoe zou alles anders geweest zijn. En nu heb ik alles beproefd, alles, en 't blijft hetzelfde; wist ik maar, wat ik doen moest. Zou dan geen mens mijn Frederik en mijn kinderen kunnen redden?"

De arme vrouw dacht aan zich zelf niet.

„Ik beklaag je, Mina," antwoordde Ros en schudde zijn hoofd.

„Ja...., en mijn arme kinderen; ze hebben geen vader meer," ging de jammerende vrouw voort, „O God, wat moet ik doen, wat moet ik doen! Alles heb ik beproefd, ja alles. En nu weet ik het: *niemand* kan mijn kinderen redden; *niemand* kan mijn man op de goede weg terugbrengen."

Ros wist niets te antwoorden.

„Had ik maar geen kinderen," schreide de bedroefde vrouw voort, „dan.... zou ik dood willen zijn, maar nu...."

Een ogenblik bleef ze zwijgen; toen stak ze haar zwager de hand toe.

„Dag",.... bracht ze met moeite uit. Daarop vatte zij de kleine, kuste haar en liep met de woorden: „O, dat ook niemand hem redden kan," de deur uit.

Buiten schitterde de zon op het sneeuwveld, waarover vrouw Breetveld gejaagd voortliep. Voor haar uit ging de zwarte schaduw. Dat was het beeld van haar toekomst, die zwart was en donker, als de zwarte schim voor haar. En om haar was licht, was vrolijkheid — zo was het leven van de andere mensen.

Arme vrouw, arme moeder! wanhoop niet. Om u heen zweven de engelen des lichts, eenmaal zullen zij ook uw donker levenspad bestralen. Eenmaal!

Uit het gesprek tussen Ros en Toon op die noodlottige Novemberavond is u gebleken, dat Ros' zoon de ouderlijke woning verlaten had, daartoe aangespoord door Breetveld en daartoe in staat gesteld door diens geld.

Er gaan uit de Achterhoek en de Lijmers vele jongens naar Duitsland om in de mijnen of op de kanonnenfabrieken van Krupp in Essen te werken. Er zijn er vele onder die jongens, die „slechte haren in 't hoofd hebben", zoals de mensen daar zeggen. Dat Willem Ros tot de laatsten behoorde, behoef ik u zeker niet te zeggen. Sedert jaren was Jacob Busselink, een zoon van een dagloner of daghuurder, zoals men ze in die streek van ons land noemt, zijn beste vriend geweest. Een jaar geleden was deze naar Essen vertrokken, had er op de kanonnenfabriek van Krupp werk gevonden en deed al lange tijd zijn best, Willem Ros bij zich te krijgen. Nu, Willem had er wel oren naar. Verscheidene malen reeds had hij zijn vader met zijn plan in kennis gesteld, doch deze, die vurig wenste, zijn landhoeve eenmaal over te dragen aan zijn enigen zoon, verzette zich met alle kracht tegen diens voornemen. Doch, Willem gaf zijn plan niet op en bleef aanhouden, hoe ook zijn vader leed door zijn voortdurend aanhouden, dat 't gevolg was van zijn „slechte haren" en zijn veranderingszucht.

„Jacob Busselink heeft het goed, hij ziet nog wat van de wereld, zou ik langer mijn jonge jaren hier verzeuren en vervelen op de boerderij, op het eenzame veld,

waar je niets ziet dan koeien en vogels, kippen en paarden?"

„Ik wil weg", schreeuwde hij zijn vader op een avond toe en dreigde: „als je mij niet laat gaan, zul je wat anders zien."

„Mijn jongen, mijn jongen, je weet niet, wat je wilt", vermaande Ros toen en zijn hart kromp ineen bij de gedachte, dat hij zijn enigen zoon zou verliezen.

„Doe mij geen verdriet, ik bid het je, blijf hier; denk ook aan je beste moeder."

„En waarom zou ik niet gaan, waarom wil je mij niet laten gaan? Omdat Toon je opstookt, niet waar? Maar ik ben geen kind meer, ik ben oud genoeg om mijn eigen weg te gaan en gaan wil ik."

Het ene woord volgde die avond op het andere en uit Toons mond weet ge, waarmee het gesprek eindigde.

De volgende morgen was Willem heimelijk uit de boerderij verdwenen een briefje met deze inhoud achterlatende:

„Ik ben weg naar Duitsland; doe geen moeite mij terug te krijgen. Waarheen ik ga, weet ik nog niet."

Toen Ros 's morgens in de keuken kwam, vond hij het briefje op de tafel. Hij las en herlas het en kon het eerst niet geloven. Doch eindelijk was het hem dan toch duidelijk geworden: zijn zoon, zijn enige zoon was weg. De arme man liep de achterdeur uit, naar buiten. Het was een zoele zomermorgen. De zon beurde haar hoofd bo-

ven de velden, die golfden met welig koren, en de handen in vertwijfeling ten hemel heffende, riep hij uit: „O, Willem, Willem, moest je ook dat nog over 't hoofd van je arme moeder brengen?" En de arme man, die zich in alle leed een man had getoond, schreide lange tijd in de vriendelijke stilte van de zomermorgen.

Vrouw Ros was al enige weken „kwakkelend" geweest; ten laatste moest ze 't bed houden en haar ziekte, door de schok van Willems verdwijnen aanmerkelijk verergerd, eindigde met de dood. In haar laatste uur had ze de handen van haar man gevat en gezegd: „als Willem terugkomt.... zeg.... hem dan,.... dat.... ik hem.... vergeef.... en.... geef hem.... een hand voor mij." Kort na deze woorden was de arme vrouw voor goed ingeslapen.

Een ogenblik zullen we bij Willems reis naar Duitsland stil staan. Na 's nachts tegen drie uur de ouderlijke woning verlaten te hebben, was hij na een grote twee uren van onvermoeid lopen te Doetinchem aangekomen. De IJselbrug stapte hij over en sloeg de weg in, die over Zeddam en 's-Herenberg naar Emmerik leidt. Het was bijna 10 uur, toen hij in de stad aan de Rijn aankwam. Na zich in een herberg met bier en brood gelaafd en gespijsd te hebben, nam hij een glas jenever en spoedde zich toen de straat in, om een winkel te zoeken, waar hij een brede, slappe hoed, zoals in Duitsland veel gedragen wordt, kopen kon. Na zich van een echt Duitse hoed en een dikke stok voorzien te hebben, kwam hij na

zoeken en vragen aan het station aan. Hij kocht een kaartje naar Essen en vertrok met de eerste trein. In Essen aangekomen, vond hij na grote moeite de woning van zijn vriend Jacob, die, met nog vier andere jongens van 19 à 20 jaar, in de kost was bij een eenvoudigen schoenmaker.

De volgende dag meldde hij zich aan de fabriek van Krupp en kreeg werk.

Iedere morgen voor dag en dauw ging Willem naar de fabriek, waar duizenden mannen en jongens werkten.

Hij was in de kost bij een schoenmaker, die Heinrich Walstein heette. Met nog twee Achterhoekse jongens had hij bij dezen man zijn intrek genomen, die kostgangers hield om zijn karige verdiensten enigszins te vermeerderen.

Als na een dag van harde arbeid in de vunzige, rokerige fabriek de avond kwam, ging Willem met zijn twee vrienden, Kees Waanders en Hein Demmink, zich wat ontspannen, zoals ze zeiden en meenden.

Dan zaten ze de hele avond in een kleine herberg, waar vieze tabaksrook hing en de weeëge stank van alcohol en bier reeds bedwelmend werkte.

Daar zaten ze dan en rookten en dronken en speelden kaart, in de hoop hun verteringen te kunnen betalen met hun winst.

De ene avond was gelijk aan de andere. Steeds ging Willem huiswaarts met een beneveld hoofd, terwijl zijn lichaam afgemat was van de arbeid en de drank.

Dan zaten ze de hele avond in een kleine herberg, (blz. 47)

Hij viel, thuisgekomen, neer op zijn bed en sliep onmiddellijk in, om 's morgens moe en lusteloos te ontwaken.

Wéér een dag!

Wéér een dag van harde arbeid, die hem geen belangstelling inboezemde, wéér een lange, lange, vermoeiende dag.

En dan kwam weer de avond.

Naar de kroeg maar, om door prikkelende alcohol zijn geslagen lichaam op kracht te brengen.

Op krácht! Voor een ogenblik slechts. Al drinkende geloofde hij in zijn opgewonden stemmingen, dat hij zich frisser, sterker en vrolijker gevoelde.

Maar iedere morgen weer moest hij 't met pijnlijker zekerheid opnieuw gevoelen, hoe de kracht van zijn lichaam verminderde, zijn blije moed van voorheen verflauwde.

Eens — 't was op een Zondagmorgen, dat Willem, na een avond van veel drinken in de duffe herberg, ontwaakte door blij zingen op de straat.

Hij schrok wakker en sprong op in zijn bed.

Dat lied, hij kende het uit zijn eerste jeugd. Het riep hem terug naar de stille, vredige boerderij aan de Zutphense weg, het bracht hem terug onder het zacht zingend loof der bomen, het plaatste hem te midden van zijn braven en de lieve, kleine Dieneke.

's Morgens vroeg als 't haantje kraait
Gaan de boerenmeiden,
Met heur kannetjes blank gepoetst,
Naar de stille weiden.

Hij sprong het bed uit, wierp het raam open, en zag een jongen, die vlug voortstappend, het hoofd fier omhoog, het lied zong in de stille Zondagmorgen.

Hopsa, hopsa, dideldom,
't Koetje roept o kom, o kom
Naar de stille weiden,
Naar de stille weiden!

De jongen, een Hollandse knaap, was verdwenen achter de kromming der straat, en Willem sprong terug van het raam, met zijn hoofd op de tafel, snikte hij. Nu eerst voelde hij, wat er van hem was geworden.

De gezonde, levenslustige, blije jongen van vroeger, was geworden een slappe, willoze, jonge man.

Terwijl hij daar nog lag en aldoor maar zag dat stille, innige landschap met zijn zacht wuivende bossen en vreedzame akkers, aldoor maar zag zijn ernstigen, goeden vader en zijn lief, schelms Dieneke, trad stil de schoenmaker het kamertje binnen. In het aangrenzend vertrek had hij Willems snikken gehoord.

„Wat is er, Ros?"

Willem door deze woorden opgeschrikt, sprong op,

droogde zijn gezicht met de mouw van zijn jas, en antwoordde als hij de vraag tot hem gedaan, niet verstaan had: „Wat zeg je?"

„Hindert je iets," vroeg de schoenmaker, en in zijn stem lag genoeg deelneming om Willem tot vertrouwelijkheid te stemmen.

„Ik heb ook verdriet gehad," klonk de zware stem van den schoenmaker. „Ik weet, wat het zeggen wil, verdriet hebben door eigen schuld. Het doet je zo pijn, en de pijn laat je niet los. Kan ik je helpen?"

Even zweeg hij.

„Zie eens Ros, je hebt me verteld, waarom je hier bent gekomen, ook hóe je hier bent gekomen. Dacht je aan je vader?"

Je vader! Die woorden wekten opnieuw in Willems ziel de droevigste en de meest pijnlijke herinneringen op, en opnieuw begon hij te snikken.

„Ik begrijp het," ging Walstein voort, „ook ik heb veel om mijn vader geschreid, en.... door eigen schuld. Kan ik je helpen?"

Opnieuw droogde Willem zijn tranen af. Werktuigelijk volgde hij het voorbeeld van den schoenmaker die op een stoel was gaan zitten.

En beiden zwegen een ogenblik.

„Is jouw vader dood," vroeg Willem zonder eigenlijk te weten, waarom hij die vraag deed.

„Ja," was het korte antwoord, „al heel lang."

„En...." De vraag, die op Willems lippen lag.... wilde niet komen.

„En heb je nu nog wel verdriet?"

„Als ik mijn beide jongens aanzie, Willem, aardige kereltjes, niet waar? — dan denk ik zo vaak in mijn eigen: Jongens, jongens, denk ik dan, als jullie je vader zoveel verdriet nog moet doen, als ik mijn vader heb aangedaan, wat zal je vader dan nog veel moeten schreien."

„Wat hebt u dan gedaan?" vroeg Willem op meewarige, zwakke toon, en medelijden stemde hem thans tot achting voor dien man, die na zoveel jaren nog zoveel schuldbesef droeg.

„Ik heb — gedronken!" was al wat de man zei.

Weer kwam er een ogenblik van stilte, waarin de twee elkander aankeken, en voelden, dat hun ogen elkander voor 't eerst zagen.

„Gedronken, ja," herhaalde Walstein.

„En nu! Je ziet het, niet waar. Er komt geen drank bij mij meer in huis, geen druppel gebruik ik meer."

„Gelukkig niet!" riep hij blijde uit, „gelukkig niet. Had ik het maar vijftien jaar vroeger ingezien. Dan zou ik me zelf veel ellende bespaard hebben, en vaders dood niet hebben verhaast."

Daarop zei hij heel zacht, en zijn stem klonk als een bede: „Jij moet ook niet drinken, Willem.

Mijn vader had een grote schoenzaak, en ik was zijn enige zoon.

Ik zou vaders opvolger geweest zijn. En door de drank ben ik nu maar schoenlapper. Ik had rijk kunnen zijn en nu ben ik arm. Ik had gezond kunnen zijn en levenslustig, en nu ben ik oud voor mijn tijd en meestal somber gestemd.

Dit is mijn verleden, Willem. Spiegel je aan deze korte geschiedenis. Drink niet meer!"

Willem bleef peinzend voor zich uit staren, zijn ogen als verloren in de verte.

O, hoe vaak reeds had hij het gevoel gehad, dat hij veel had verloren, dat hij nooit terug zou krijgen. Hoe dikwijls reeds sprak een stem in hem: „Terug naar huis, terug naar de boerderij, naar vader en Dieneke!"

Doch de vrienden, aan wie hij een enkele maal zijn gevoelens had blootgelegd, lachten hem dan uit, en zeiden: „Allemaal gekheid, ben je zot, je moet nog meer uitgaan. Je kniest je dood alleen, kom mee, dan gaan we draaien om een borrel."

Dan deed hij weer mee en dronk weer mee, en de stem in zijn binnenste hoorde hij niet meer door 't gejoel en getier om hem heen in de vunzige kroegen en drukke straten.

Zacht stond de schoenmaker op en legde, toen hij Willem genaderd was, de hand op diens schouders.

„Je wilt anders worden? Je wilt goed zijn?"

Willem zag op en toen hij de tranen in Walstein's

ogen zag, tranen van wroeging en medelijden, antwoordde hij:

„Ja wel — maar ik kan niet."

„Wie wil kan, mijn jongen."

„'k Heb 't zo vaak geprobeerd."

„Niet vaak genoeg. Schrijf je wel eens aan je vader?"

„'k Heb 't een keer gedaan."

„Je moet heel dikwijls schrijven — en veel van je verdriet."

„Hou je van je vader?"

Streng, maar goedig bleven de ogen van Walstein op Willem rusten, en nog dieper klonk zijn stem, toen hij de vraag herhaalde:

„Hou je van je vader?"

„Ja."

„Mooi, mijn jongen. Dan is er niets verloren. Ga dan tot je vader terug!"

„Dat durf ik niet."

„Boos kan een vader niet blijven op zijn zoon. Zijn verdriet zal weg zijn, als jij terug zult wezen. Ga naar je vader, Willem!"

Vrolijk reppen zij zich voort
Langs de stille akker,
En ze zingen menigmaal,
Zelfs de leeuwrik wakker. . . . . .

„Dat is ie, dat is ie!" riep Willem opspringende. „Kom

hem eens zien!" En alsof een mooi schouwspel het bezien waardig was, trok hij Walstein mee naar 't raam.

„Hij is het."

De jongen, die het huis genaderd was, had onwillekeurig opgezien, en groette met een zwaai van zijn arm, toen hij de geluiden hoorde.

De schoenmaker begreep.

„Heeft hij het gedaan, met zijn versje?"

„'t Is een versje uit de school, uit onze buurt," en Willem begon het te zingen.

Vrolijk reppen zij zich voort
Langs de stille akker,
En ze zingen menigmaal,
Zelfs de leeuwrik wakker.

„Mooi hè, Walstein."

„Vooral als je het verloren hebt."

„Maar, maar ik kan het terug krijgen," riep Willem eensklaps hartstochtelijk, „ik kan het terugkrijgen, Walstein, ik ga terug naar mijn vader."

Walstein greep Willems handen. „Mooi," zei hij ontroerd, „mooi, mijn jongen. Deze dag wordt de mooiste uit je leven. Had ik één zo'n dag gehad, één zo'n dag, dan zou...." Toen, door aandoening overmand, liep hij de kamer uit en liet Willem alleen.

Nu met een blijheid, die hij in geen jaren gekend had,

waste en kleedde Willem zich, gebruikte zijn boterham en haastte zich de deur uit. Nu moest hij zijn kostvrienden Kees en Hein niet ontmoeten. Hij voelde, dat die zoveel zouden kunnen bederven, wat goed in hem was. Hij was op straat. Zijn blijde stappen klonken helder op in de mooie morgen. Wat scheen de zon vriendelijk en warm. Net als vroeger op de boerderij.

De mussen tjilpten in de dakgoten, zo als ze 't vroeger deden in en op de houtmijt. Waar zou zijn vader nu zijn? Zeker zat hij met Toon en Dieneke voor het huis of wandelde over de zonnige akkers, op weg naar de kerk. Als vader nu toch eens wist van zijn voornemen, van zijn vreugde, van zijn blije kracht, als vader hem nu toch eens zag, zoals hij daar voortstapte, de ene straat uit, de andere in.

Hij zag kinderen in bonte jurkjes spelen voor de deuren. Hun blije lachgeluidjes klonken helder op — en hij dacht aan Dieneke.

Aan Dieneke, die hij eens geslagen had. Hij zag een klein deerntje, blond als Dieneke. Hij riep het. Hij gaf het een geldstukje.

„Koop daar lekkers voor," zei hij.

't Was hem net, of hij iets aan Dieneke had gegeven.

Hij was de stad uit, buiten bij de heuvels, de groene heuvels, die zich zo warm aaneenregen in vertrouwelijke veiligheid. En hij dacht aan de heuveltjes van zijn Achterhoek, waarnaar hij terugging.

Nog één week, één week slechts en hij zou met het ver-

diende weekgeld de reis kunnen betalen, en daar weer zijn, waar hij slechts gelukkig kon wezen.

Plots voer hem een siddering door het hart.

Wat zou Breetveld zeggen! Zou die hem niet uitlachen? En de boerenknechts en de opgeschoten jongens in de buurt! Zouden ze hem niet met de vinger nawijzen, zeggende: „Ha, hij kon 't niet uithouden! Wat een kind!"

Weg was ineens zijn blije kracht, zijn frisse opgewektheid. Als een schaduw gleden deze gedachten over de zonnige gevoelens van zijn hart. Hij wilde zo goed en moedig zijn — en de vrees voor spot maakte hem angstig.

Hij liep verder, maar niet als zoeven was zijn tred veerkrachtig; zijn ogen staarden dof voor zich uit.

„Hallo," hoorde hij eensklaps roepen en opziende van waar het geluid kwam, zag hij een bekenden fabriksjongen.

„Zo vroeg op pad? Waarheen is de reis?"

„'k Loop maar wat," riep Willem den jongen toe, die naderde.

„Loop mee terug, 'k moet in de stad wezen. We gaan dan samen."

Willem voelde behoefte aan gezelschap. De eenzaamheid, die hem zoeven zo weldadig was, maakte hem thans somber, angstig bijna.

In gezelschap moest hij zijn, om verstrooiing, vergetelheid te vinden.

„'k Ga mee," antwoordde hij dan ook, „steek eens op."

En hij bood zijn metgezel, Hans Kröner, een sigaar aan.

Ze spraken over allerlei zaken, over de fabriek en hun arbeid en kwamen zo in de stad aan.

„Halt, wacht even, hier moet ik wezen," waarschuwde Hans, en liep een winkel in.

Een minuut later was hij terug.

„Wat heb je voor plannen, Ros?"

„Och, geen."

„Biljarten?"

„Och, 't is nog zo vroeg."

„Vroeg? Bij twaalf!"

Nog aarzelde Willem.

„Kom vooruit, we hebben niks te doen, morgen is 't weer ploeteren de hele week, en een glas bier doet goed met die warmte. Kom!"

En Willem ging mee en hij biljartte en dronk bier en in de luidruchtige omgeving bleven zijn gedachten aan Vader en Dieneke verre.

Kees Waanders en Hein Demmink, zijn medekostgangers, kwamen binnen.

„Wat ben je er vroeg tussen uit gegaan! Dorst? — nadorst?"

En ze lachten luide en ruw.

Ze dronken bier samen, het ene glas na het andere en toen Willem de partij had uitgespeeld, werd er gedraaid om een borrel. Een boerenjongen, die ook meedraaide,

verloor, verloor het ene spel na het andere en de rampzalige jenever had spoedig zijn prooi veroverd.

Willem was weer luidruchtig en onverschillig als anders en in zijn hart klonk de stem niet meer: „Terug naar Vader en Dieneke, terug naar de boerderij aan de Zutfense weg."

Ze dronken door tot tegen de avond.

„Hallo," riep eensklaps de boerenjongen, „gezondheid. Het laatste glas en dan stappen we op. Jullie gaat mee in mijn sjees. Daar is nog brood en ham op de boerderij en bier in overvloed. Vooruit — we spannen in en jullie gaat mee."

En hossend ging het na betaald te hebben, de deur uit.

Het paard, dat in het achterhuis op stal stond, werd ingespannen, ze klommen allen in.

„Daar is geen plaats voor mij," hakkelde Willem, die niet meer verstaanbaar spreken kon.

„Jij op 't paard," schreeuwde Hein. „D'r bovenop. Heel Essen lacht zich slap!"

Dat voorstel vond bijval.

„Durf je niet?" tergden ze.

„Natuurlijk durf ik."

Willem kroop op de tilbury en van hier op het paard. De boerenjongen legde de zweep op de vurige ruin, die vooruit schoot. De hoefijzers kletterden op de keien, kinderen vlogen angstig de trottoirs op.

Kletsend deed opnieuw de boerenjongen de zweep op

het sidderende krachtbeest neerkomen, dat voortholde, al harder en harder.

„Hou je vast," riep Hein Waanders, wiens benevelde ogen nog zagen, hoe onvast Willem op het paard zat, hoe zijn lichaam terzijde zakte, al verder en verder, al lager en lager.

De mensen aan de deuren zagen het woeste schouwspel aan, met bonzende harten en angst en woede in de ogen. Tot plots één gil, één angstige gil uit al die monden het droevige einde verkondigde.

Het is een mooie Zaterdagmiddag in Juni. Het veld achter Ros' boerderij is voor een groot deel met winterrogge begroeid, die als een donkergroen tapijt ligt onder de hemel van azuur. In de groenende bomen voor het huis zingen de vinken en tjilpen de mussen; op de schitterende dakpannen tjolen de spreeuwen hun lang zoet getjool. Geheel de omgeving ademt vrede en rust, zowel de velden als de bossen, de bomen als de bloempjes, de vogels op de takken en de koeien in de malse weide achter het bos.

Ros komt van de akker thuis, waar hij spurrie gezaaid heeft, en zet zich achter de grote deeldeur neer.

Gerritje is in de kelder en kneedt de boter en zuivert ze en maakt ze in potten klaar voor de Doetinchemse markt.

Toon is naar de molen geweest en komt terug met vier zakken meel op de kar. Op de voorste staat Dieneke. Zij

houdt haar armpjes om Toons nek geslagen en roept, als de kar achter het huis aankomt: „Hu.... vos, hu!"

Ros springt op en pakt de kleine en zet haar met een zoen op de grond.

„Wat een weer, baas," zegt Toon, die het paard uitspant, „wat een weer; de spurrie, die je vandaag gezaaid hebt, treft het buitengewoon."

„En dan onze aardappelen, Toon. Ik ben er nog even langs gegaan, maar 't is een lust voor de ogen."

„O baas, 't is een genot onze velden langs te lopen; als 't zo blijft, krijgen we een oogst, zoals we in geen jaren gehad hebben."

„Ik geloof het ook, Toon; 't is een pracht, 't is een pracht. De beesten in de weide lopen tot aan de knieën in het gras."

„Wil je wel geloven baas, dat geen boer hier in de omtrek zo'n mooi stel melkbeesten heeft als wij. Ik verzeker je, dat je een centje voor Bles en de roodbonte maken zult op de grote najaarsmarkt te Doetinchem."

Toon, die onderwijl Vos uitgespannen had, zette het dier op stal en droeg de zakken een voor een naar de deel.

„Vader," riep Dieneke eensklaps, „vader, kijk eens, daar komt Wegman aan; hij heeft een brief in de hand."

Ros keek op en zag den brievenbesteller of den bode, zoals deze man in de achterhoek genoemd wordt, dicht bij zich.

„Als je blieft Ros, daar heb je een brief, maar 't is

een rare hoor; je kunt er toch niets van lezen, net zo min als ik. 't Zijn rare letters. Goeie dag."

Boer Ros nam de brief en bekeek het adres, doch kon geen letter lezen. Haastig scheurde hij de enveloppe open en haalde het dubbele vel postpapier er uit. Toon, die van de deel teruggekomen was, keek over de schouder van zijn baas en riep uit: „Dat is Duits, baas."

„Ik zie het Toon, kon ik 't maar lezen; van wien zou die brief zijn?"

„Ik weet het niet; niet van hèm, natuurlijk."

„Van Willem, meen je. Wel neen, hij kent geen Duits. Ik zal naar den meester gaan in Baak; hij kan mij zeker helpen. Ik ga dadelijk; span Vos maar in; ik ben zeker, dat deze brief over.... Willem is."

„'t Zal wel wat moois zijn," mompelde Toon; „een mooie mos," en hij haalde Vos uit de stal en spande hem voor het karretje.

Ros stond met de brief in de hand voor de grote achterdeur en keek somber voor zich uit. De brief moest iets met Willem hebben uit te staan; wat nieuws kon hij bevatten? Als het eens treurige berichten waren; als Willem eens om zijn slecht gedrag in de gevangenis was gebracht! In de gevangenis! Het denkbeeld deed Ros sidderen.

„Klaar, baas!"

Ros stapte in en schudde het hoofd, toen hij de leidsels vatte en zuchtte: „Wat zal me dit nu weer brengen."

Een half uur later hield het karretje stil voor het huis van het dorpsschoolhoofd.

Meester van Doorn, een oude man met zilverwit haar, opende de deur, trad op Ros, die reeds uitgesprongen was, toe, en reikte hem de hand.

„Daar doe je goed aan, Ros, dat je me eens komt opzoeken. Bind je paard maar aan dit hek en ga dan mee naar binnen."

„Ja meester," antwoordde Ros, „ik kom eens bij u aan; ik wou.... ik wou u graag even gesproken hebben."

Van Doorn opende de deur en liet Ros binnen.

„Vrouw," riep de meester, „kom eens gauw hier en kijk eens, wie hier is."

Juffrouw van Doorn trad de kamer binnen en toen ze Ros gewaar werd, zei ze: „Wel, wel, dat doet me nou pleizier.

't Is bijna een eeuw, dat ik je gezien heb. En hoe gaat het tegenwoordig? Maakt de kleine het nog altijd goed? Wat een „hups" dingetje, Ros. Ik zag ze onlangs hier voorbijkomen met Toon. Nou, ik liep dadelijk naar buiten en ik kon het niet laten, ik moest haar eens kussen. Wat een dotje van een kind!"

„Ja juffrouw, zeker is 't een aardig kind, ja."

„Maar komaan," ging juffrouw van Doorn voort, „ik zal eerst eens koffie zetten; een lekker „traantje", hoor!"

Meester van Doorn nam een kistje sigaren van de kast en zette het, na 't geopend te hebben, voor Ros op de tafel met de woorden: „Steek eens op."

Ros nam zwijgend een sigaar en zuchtte.

„Is er een ongeluk, Ros?" vroeg van Doorn, wien het niet ontgaan was, dat Ros' gezicht somber stond, en die 't zuchten gehoord had.

Ros zweeg een ogenblik. Van Doorn stak ook een sigaar op en hernam: „Hoe gaat het met hem Ros, met je jongen?"

„Ik weet het niet, meester."

„Arme kerel, 't is wat te zeggen. Zo! hoor je nooit iets van hem?"

„'t Is nu al een half jaar, dat ik de laatste brief kreeg; ja, en.... beterschap kan ik niet bespeuren."

Meester schudde het hoofd. „Je moet je er maar flink over heen zetten Ros, hoe hard je lot ook is."

„Ja, meester, dat doe ik ook. Ik.... hm...." Ros' lippen beefden. Plotseling riep hij uit, en van Doorn schrikte van de toon. „Ken je Duits, meester?"

Deze vraag verraste van Doorn en deed hem vragend den boer aankijken, die, na zijn vraag geuit te hebben, weer onbeweeglijk bleef zitten, strak den meester aankijkende.

„Wat meen je, Ros?"

„Ik meen, wat ik vraag meester; ken je Duits?"

„Ja, Ros, dat zal wel gaan; maar ik begrijp niet wat je vraag betekent."

Zwijgend haalde Ros de brief uit zijn binnenzak en reikte hem aan meester over; lees dan eens meester."

Van Doorn nam de brief.

Ros keek met wijd geopende ogen den meester aan, en al beefden zijn handen, en al klopte het snel en hard in zijn borst, hij bleef onbeweeglijk zitten en trok bijwijlen heel hard aan zijn sigaar en blies de dikke wolken weg voor zich uit over de tafel. Zijn lichaam trilde, zijn ademhaling klonk gejaagd. Plotseling riep hij uit: „Is 't van mijn jongen, meester?"

Van Doorn aarzelde.

„Ja.... of neen, meester, en.... als 't niet goed is met hem, zeg 't dan maar."

Ros klemde de handen aan de sporten van zijn stoel en scheen vast besloten zich tot 't uiterste te bedwingen, hoe verpletterend de tijding ook mocht zijn.

Van Doorn legde de brief op de tafel en zijn handen op Ros' schouders leggende, zei hij: „De brief is van je zoon, Ros."

„En hoe maakt de jongen het, meester?"

„Slecht, arme kerel, slecht."

„Ik dacht het wel, ik dacht het wel; ja, wie in huis niet deugen wil, gaat het maar zelden goed in de wereld. Moet hij weer geld hebben, meester?"

Van Doorns lippen beefden, en met moeite bracht hij uit: „Neen.... Ros.... je zoon.... die is.... die heeft geen geld nodig...."

„Wat dan, toe meester, spreek, spreek toch."

„Hij is.... is.... dood."

Ros sprong op en keek met wijd opengesperde ogen van Doorn aan.

„Dood.... zeg je meester" en Ros viel op de stoel neer en het scheen, dat de Jobstijding den armen man geheel verpletterde. Doch het duurde maar een ogenblik; want na een poos vroeg hij: „Van wien is de brief, meester; lees hem mij eens voor."

Van Doorn nam de brief en las:

Uw zoon heeft een ongeluk gehad. Een zware sjees is hem over de borst gegaan. Na twee dagen lijden is hij gestorven. Op zijn sterfbed greep hij mijn hand en zei: „Schrijf mijn vader en vraag hem vergeving, en laat Dieneke en Toon...." Toen sloot hij de ogen en stierf.

„Heeft hij dat?" riep Ros uit en sprong van zijn stoel op, „heeft hij vergiffenis gevraagd.... ja?.... meester, dan is mijn jongen niet slecht gestorven, neen, en dan is hij bij zijn moeder hierboven in de hemel. Meester, geef mij je hand; mijn jongen is dood, ja, maar 't is beter zo, dan anders; beter dat hij goed gestorven is, dan dat hij slecht was blijven leven."

Ros vouwde de handen: „Vader in de Hemel, neem mijn jongen ontfermend aan."

Van Doorn had met meer dan gewone bewondering den eenvoudigen boer gadegeslagen, die zijn stille berusting uitsprak in die laatste woorden.

„Ik neem van harte deel in je leed, Ros," sprak hij, den boer de hand drukkende.

„Dank je meester" antwoordde Ros en zacht, als voor

zich zelf, voegde hij er bij: „En toch is het goed zo, ja, toch is het goed."

„Wie heeft de brief geschreven, meester, en uit welke plaats komt hij?"

„De plaats van herkomst is Essen en de ondertekening luidt: Heinrich Walstein, schoenmaker."

„Nu weet ik alles. Wil u de brief even overschrijven in 't Hollands, dan kan ik hem Toon laten lezen."

Meester voldeed aan Ros' verzoek.

Een klein half uur later reed Ros, na van den meester en diens vrouw afscheid genomen te hebben, terug naar zijn boerderij.

Eén vraag hield hem de hele weg bezig, de vraag: „Wat zou Toon zeggen?"

Deze was op de deel aan 't werk, doch toen hij het karretje achter de buitendeur hoorde stilhouden, liep hij zo hard hij kon naar buiten en riep: „Wat zegt de brief, baas?"

„Help mij eerst Vos uitspannen," antwoordde Ros. „Het dier zal moe zijn; 't heeft al de hele dag gewerkt."

Toon deed, wat zijn baas hem beval. „Zijn gezicht staat weer niets goed," mompelde hij, toen hij het paard op stal zette; „zou die dekselse jongen weer het een of ander hebben uitgehaald?"

Toen Vos op stal en het karretje in de schuur stond, zei Ros, terwijl hij Toon diep in de ogen keek: „De brief is over mijn jongen, Toon."

„Zo baas; ik dacht het wel."

„Ja Toon, je moogt hem niet lijden, hè; helemaal niet, hè?"

„Waarachtig niet, baas, en er zal heel wat moeten gebeuren, voor ik hem weer met andere ogen aankijk."

„Zo.... en wat zal er al zo moeten gebeuren, voor je hem weer een beetje mag lijden?"

„Dat kan ik je nou zo niet zeggen, baas; maar wat weerga, je staat hier raadseltjes op te geven en dat past niets bij je gezicht, want als ik wel zie, heb je meer lust om te „grienen" dan om grappen uit te halen."

„Dat is zo, Toon, en toch herhaal ik mijn vraag: Wat zou de jongen wel moeten doen om een beetje in de gunst bij je te komen?"

„Ja, wat zal ik zeggen; ja, zie je, als hij bijvoorbeeld jou om vergiffenis vroeg, zie je, en ik merkte dat 't hem menens was, dan geloof ik...."

„Lees, Toon, hier, lees, zeg ik je. Ja, dat heeft hij, dat heeft hij gedaan."

Toon greep de brief en las hem.

„Is 't zo goed, zeg Toon, wat zeg je nou van mijn jongen?"

„Op 't sterfbed liegt een mens niet, neen; ik geloof, dat je jongen tot inkeer is gekomen; het doet mij voor hem pleizier en.... vooral ook voor jou."

„Toon, je zei eens, dat je hem zijn slecht hart uit zijn lijf zou rukken, nietwaar? Zeg, geloof jij nu ook niet, dat hij met een goed hart gestorven is?"

„Ja baas — zeker."

Die avond, toen Ros alleen op zijn slaapkamer was, ontsloot hij een kastje en nam uit een blikken trommeltje het ons bekende briefje en las:

„Ik ben weg naar Duitsland; doe geen moeite mij terug te krijgen. Waarheen ik ga, weet ik niet."

Een lange wijle hield Ros het briefje voor zich uit en terwijl hij de laatste regel herhaalde, sprongen hem grote tranen uit de ogen.

„Waarheen ik ga, weet ik niet," herhaalde hij zacht en vouwde het briefje dicht en legde het op zijn oude plaats.

Toen keek hij door het kleine raampje naar de heldere hemel, die schitterde met duizenden kleine sterretjes en terwijl een glimlach van stil geluk om zijn mond speelde, sprak hij zacht: „Ik weet het wel, waarheen je gegaan bent, mijn jongen. Kus moeder goede dag voor mij en voor de kleine."

Toen stapte Ros in bed, en sliep na enige tijd in met het heerlijke gevoel, dat zijn kind *niet* verloren was.

„En toch is mijn man niet slecht," had vrouw Breetveld uitgeroepen op die treurige namiddag, toen ze op Ros' deel uit diens mond de treurige waarheid hoorde, „toch is hij niet slecht."

De arme vrouw, hoewel wanhopend aan de genezing van haar echtgenoot, wist het toch heel goed voor zich zelf, dat haat, jaloezie en wraakzucht haar man in hun macht hadden, haar man, die van nature zo goed was.

Als hij van de markt thuis kwam en de zaken waren goed gegaan, of als hij van de akker huiswaarts keerde, waar hij de rogge zo mooi had zien opkomen, dan kan hij zo echt vrolijk zijn. Dan kwam hij dikwijls zingende de keuken binnen en nam de kleine Dora op zijn knie en speelde met haar, zoals alleen een brave vader doen kan. Of hij kwam binnen en klopte zijn vrouw op de schouders en lachte tegen haar en riep: „Vrouw wat staat die rogge mooi op de Driekamp, aren als armen."

Kwam hij van de markt thuis en had hij de biggen goed verkocht, dan hield hij in zijn arm een grote zak met koekjes en riep, de keuken binnentredende: „Vrouw, hier zijn de pleskes, zorg nu voor een lekker „traantje."

Doch, was de boter niet vlot van de hand gegaan, en had Ros meer per pond gekregen dan hij, dan kwamen er geen „pleskes" op de tafel. Dan stond zijn gezicht zo onheilspellend somber, ja dikwijls zo woest dreigend, dat zijn vrouw en kinderen geen woord tot hem durfden spreken, wel wetende, dat een uitbarsting niet zou uitblijven en.... dan ging hij 's avonds naar Baldink in „de Vergulde Os" en liet zijn vrouw alleen met haar smart en vreze.

En toch — Willem is niet slecht. Mocht het u nog twijfelachtig voorkomen, ga dan met mij naar de Doesburgse weg, die van genoemde plaats naar Doetinchem leidt. Het is marktdag geweest; enkele karretjes zijn ons reeds voorbij gereden met boeren en boerinnen, die hun boter en eieren aan den man hebben gebracht. Ziet ge daar

ginds om de hoek dat bruine karretje, 't welk in vliegende vaart ons nadert? Het komt nader en nader. Ge herkent Breetveld. Wie zit daar achter hem op de bank? Een meisje is het, een kind niet ouder dan twaalf jaar, met bleke lipjes en holle wangen. Het is een arm bedelmeisje, dat bibberend van koude en schreiend van de honger bij de tol voor Doesburg op een grote steen zat. Toen Breetveld haar gewaar werd, hield hij zijn paard stil, sprong uit het karretje en vroeg, op 't kind toetredende: „Wat moet jij daar, kleine?" Het arme kind schreide: „Ik ben zo koud, mijnheer, en ik heb zo'n honger en ik moet nog tot dicht bij Doetinchem. Daar staat de tent van mijn vader."

„Kom dan maar hier," antwoordde Breetveld en toen het kind was opgestaan, pakte hij het met eigen handen op en zette het op de achterbank in zijn karretje. Uit het voerkistje haalde hij toen een stuk brood en wat koekjes en gaf het aan de arme kleine. Voort ging het toen weer, het dorpje Laag-Keppel door tot dicht bij Doetinchem, waar de kermistent stond. Toen hij het meisje op de grond had gezet, haalde hij uit zijn vestzakje een kwartje en gaf het aan het ongelukkige kind, dat heenliep met een hartje, warm van dankbaarheid. Toen Breetveld naar huis terugreed, mompelde hij: „Als ik rijk was, gaf ik aan alle arme mensen eten en geld, maar.... ik ben niet rijk, neen, helemaal niet. Was ik 't maar, dan kon ik.... dan kon ik alles en nu? 't Is wat te zeggen! Vandaag heb ik nog al een beste dag gehad, maar over 't geheel loopt het

slecht, heel slecht. Verleden week weer een beste koe kapot, die ik over een paar maanden op de „Hengelse" markt vast duur had kunnen verkopen. 't Is wat te zeggen! Bij den een komt de boter zo maar van zelf op de karn, en bij den ander wil ze maar niet komen, al karn je ook nog zo. Zwager valt alles mee; hij heeft altijd het beste vee en de beste boter; zijn landerijen staan altijd het mooist. 't Is wat te zeggen! Als 't niet beter wordt, verloopt mijn hele boerderij. Hè, verlopen! Die mooie boerderij verlopen; de boerderij van mij verlopen en die van zwager vooruitgaan. Dat zullen we zien. Neen, zwagertje dat zal niet gebeuren. Dan pak ik nog liever.... En de wraakzucht en de jaloezie hadden Breetveld weer in haar macht en hielden hem weer een tijdlang in haar boeien gekneld.

En bij elke tegenspoed, bij elk ongeval schreeuwde hem schel en luid de duivel der jaloezie en der wraak in 't oor: „Denk aan Ros, wreek je op hem."

Toen Breetveld de morgen van de 2e Mei zijn knecht Doris riep en geen antwoord kreeg, vloog hij naar boven naar het kleine slaapkamertje en vond de bedstede ledig. Doris was die nacht heimelijk vertrokken.

„Dat lapt me Ros, dat heeft Ros me gelapt," riep hij zijn vrouw toe, toen hij de keuken binnen kwam. „Doris is weg, geloof je nu nog vrouw dat die Ros zo'n brave kerel is, als waarvoor je hem houdt? Zie je nou klaar en duidelijk, dat hij me de voet dwars zet? Of denk je niet, dat hij Doris heeft opgestookt, mij, nu het drukst van de tijd

komt, in de steek te laten. Schud nou niet met je hoofd; de zaak is te duidelijk om nog te twijfelen. Maar 't is niets, daar komen nog meer dagen en ik zal 't hem betaald zetten." Na deze woorden liep Breetveld de keuken uit en lachte hard en bitter.

Vrouw Breetveld had al dien tijd gezwegen. Ze wist wel, dat geen redeneren hielp, als jaloezie en nijd haar man meester waren.

Die dag ging Breetveld er op uit en reed in zijn karretje de hele omtrek af, om een knecht te vinden. De zaken op de boerderij stonden die dag zo goed als stil; vrouw Breetveld en Jannetje, de meid, konden niet veel doen. 's Avonds laat kwam Breetveld thuis en bracht een nieuwen knecht, den zoon van een armen „daghuurder" onder Zelhem mee.

Toen hij de deur der keuken opende, was hij niet weinig verrast het woonvertrek ledig te vinden. Reeds wilde hij de deur, die toegang gaf tot de slaapkamer, openen, toen zijn vrouw binnentrad door de deur, die naar de deel leidde. Ze hield een zakdoek voor haar ogen.

„Vrouw," riep Breetveld ontsteld uit en trad op zijn schreiende echtgenote toe, „Vrouw, is er ongemak?"

Vrouw Breetveld richtte haar rood geweende ogen op haar man en antwoordde, het hoofd schuddende: „Neen Frederik, och neen."

„En je schreit, vrouw, wat is er dan?"

De diepe zucht, der arme vrouw ontsnapt, ontging

Breetveld niet, die meer en meer ongerust, uitriep: „Maar Mina, zeg spreek, is een van de kinderen...."

Vóór hij de bange vraag geheel geuit had, kraakte de deur achter hem, en op haar blote voetjes kwam de kleine Dora, het jongste dochtertje, op hem toelopen.

„Vader, ben u daar? Kus me toch eens, vader, ik heb u in geen drie dagen gezien."

Breetveld was zichtbaar geroerd en keek beurtelings zijn vrouw en zijn kind aan en riep verward uit: „moeder.... Dora!"

Vrouw Breetveld, door de verschijning en de vraag van haar kind tot in het diepst harer ziel geroerd, viel wenend op een stoel en snikte luid: „O Frederik! Frederik!"

„Toe maar, vader, mijn voeten worden zo koud, kus me nou eens," herhaalde de kleine en hief haar smekende ogen tot haar vader op.

Breetvelds ogen schoten vol tranen.

„Heb je me in geen drie dagen gezien," barstte hij eensklaps uit en greep de kleine en drukte haar in zijn armen en kuste haar op voorhoofd en wangen. „In geen drie dagen, mijn kindje, en.... vroeger, toen kuste ik jou 's morgens en 's avonds,".... en de tranen aan zijn blauwe ogen ontweld, liepen den getroffen man door baard en knevel.

„Nou ga ik weer naar bed, vader," riep het kind en sprong uit de armen van haar vader en liep op haar

blote voetjes weer weg naar het slaapkamertje, waar haar oudere broertje en zusje rustig sliepen.

Toen de kleine was weggelopen, bleef Breetveld staan en keek uit zijn betraande ogen naar zijn vrouw, die als in een doffe nevel voor hem stond. Het was hem, of hij verloren had het liefste, wat hij eenmaal had bezeten. Hij voelde zich vervreemd van zijn vrouw, vervreemd van zijn kinderen, vervreemd van zijn boerderij, van al, wat hem toch zo lief was op de wereld. Nu eerst voelde hij het. „In geen drie dagen heb ik u gezien," hij hoorde het fluisteren dicht aan zijn oor, kus me nou eens". Zijn kind, zijn eigen kind, zijn lieve Doortje had 't hem gezegd: „'k Heb u in geen drie dagen gezien, vader, kus me nou eens."

„Wat is het slecht met me geweest," riep de arme gefolterde man eensklaps uit, en deze plotselinge uitbarsting deed de arme vrouw opspringen.

„Slecht, nietwaar Mina, ik ben een slecht mens; in geen drie dagen heb ik mijn eigen kind gekust, neen, in geen drie dagen!" Een lange wijle zweeg hij. Vrouw Breetveld was nader gekomen en had haar hand op zijn schouder gelegd. Eensklaps richtte Breetveld zich op en de droefgeestige uitdrukking op zijn gelaat was verdwenen.

„Vrouw," riep hij uit en greep de handen van zijn echtgenote, „vrouw, zij daar ginds heeft 't mij geleerd; in geen drie dagen hebt u me gekust, zei ze. Neen, dat zal anders zijn. Vrouw, die woorden gingen mij in het hart.

Maar ik zal ze hier, hier bewaren en nou weet ik, ja nou weet ik het: ik moet mijn kind vaak kussen, is 't niet, Mina?"

Een glimlach van teder geluk speelde om vrouw Breetvelds mond en terwijl ze dacht aan die heldere wintermiddag, toen de zwarte schaduw haar voorging, fluisterde ze zacht: „Zó is 't goed Freek, nou hebben zij daarginds hun vader weer."

Breetveld zei eerst niets, maar barstte na een ogenblik van nadenken uit: „ja.... God ja, ze hadden hun vader verloren; ja.... hij was weg van huis, op de markten en bij Baldink in de gelagkamer. Maar neen, nou niet meer. Vrouw, nou zal ik mijn kind heel vaak kussen en bij jou zal ik voortaan zitten en nietmeer bij hem in de gelagkamer."

Vrouw Breetveld had toegeluisterd, toegeluisterd met open mond en ogen en toen haar man had uitgesproken, keek ze hem aan, vlak in zijn ogen, en riep: „Zo is 't goed, Freek, nu heb ik je weer, nietwaar?"

„Ja vrouw, ja. Nu weet ik het goed voor me zelf: hier, bij jou en bij onze kinderen zal ik voortaan blijven. Hier zal ik weer gelukkig zijn, zoals vroeger."

„Mijn Doortje, mijn Doortje, nou zal 't hier weer beter worden, dat zal het. Jij hebt 't mij goed verteld: Ik moet jou elke dag kussen, ja zo is het."

Die nacht kon Breetveld de slaap niet vatten. Met de ogen wijd open lag hij maar en keek maar door de kleine

ruitjes van zijn slaapkamer naar 't licht der maan. Allerlei gedachten doorkruisten zijn brein. Hij dacht aan Dora, die op haar blote boetjes uit haar bed was gekomen, hem vragend om een kus; aan de maanden die voorbij waren gegaan, terwijl hij met bitterheid en haat in het hart slechts dacht aan wraak! Wraak op Ros! Aan Ros! Wat had Ros hem gedaan? Had hij wat gedaan? Ja.... ja.... had zijn zwager geen vreugde in zijn leed, in zijn rampen, in de achteruitgang van zijn boerderij? Had hij op de Doetinchemse markt niet gelachen, stil voor zich zelf, toen de kopers zich om zijn mand met biggen verdrongen en die van Breetveld met geen blik verwaardigden? Had hij Doris niet opgestookt? Had hij dit alles niet? Als hij 't eens niet gedaan had, als Ros.... ja.... als hij eens, wat Mina beweerde, onschuldig was. Als hij eens.... En ik, ik heb geen gelegenheid laten voorbijgaan, Ros te benadelen, hem te treffen in wat hem 't liefste was op de wereld, zijn kind! Toen kwamen hem die donkere avond weer in de gedachten, toen hij met Doris het grote touw over de weg spande, en toen het daarbinnen in zijn borst zo geweldig bonsde, snel en bang; aan zijn vlucht in het bos, toen hij geluiden meende te horen; aan zijn vrees, toen hij in de gelagkamer bij Baldink jenever dronk en angstig omkeek, als de deur open ging; eindelijk aan Willem Ros, die nu al dood was, en wien hij geld gaf, en zo den jongen voorthielp op het pad, dat hem ten verderve bracht.

„Slecht mens," krijste het in hem, „slecht mens," en

Breetveld sprong overeind in zijn bed. „Slecht mens," hoorde hij luider en luider, en door hevige foltering gekweld bracht de arme man de handen aan zijn hoofd en weende zacht.

Doch, als hij de ogen weer opsloeg en in 't kalme, vredige maanlicht keek, dat neerlichtte door de ruiten op de tafel en de dekens, dan was het hem, als daalde er een vriendelijke kalmte in zijn gefolterd hart en zijn gemarteld hoofd. En als hij zijn hoofd weer neerlegde op het kussen, hoorde hij niet meer die pijnigende woorden: „Slecht, slecht mens," maar was het hem, als zongen fluisterend zachte stemmen hem in 't oor: „Nu is alles voorbij; vrede en liefde zullen voortaan wonen in uw huis!" En toen Breetveld eindelijk insluimerde, zag hij zich door vrouw en kinderen omringd en hoorde hij kleine Dora zingen: „Nou slaap ik zo lekker in mijn bed, want vader die kust me goenacht."

Na een lichte sluimering ontwaakte Breetveld en keek op het kleine klokje op de tafel. Het was half vijf. Vlug sprong hij 't bed uit, kleedde zich en liep de deel op. Het morgenlicht scheen door de kleine ruitjes in de koestal, waar enkele jonge kalveren nog ter neer lagen met uitgerekte halzen. Breetveld opende de grote deeldeur en trad naar buiten. In geen tijd had de morgenfrisheid hem zo bekoorlijk aangedaan!

Zie! de zon staat daar als een vurige bloedrode cirkel even boven de horizon en kleurt de hemel met een zacht rode gloed. Breetveld heeft het in maanden niet gezien.

Hoor! het vogeltje zingt daar in de grote noteboom naast de hooiberg. Breetveld hoort er naar en wrijft zich de handen van stil genoegen en geluk. Vroeger, ja vroeger heeft hij dikwijls geluisterd naar de zachte tonen der vogels in de stille zomermorgen, doch — de laatste maanden, de twee laatste jaren hebben ze voor hem niet gezongen, en nu! Breetveld hoort het weer voor 't eerst na lange tijd en hij luistert er naar met klimmende blijdschap. Na enige ogenblikken keert hij zich om en loopt de deel weer over en de keuken in, waar hij zijn vrouw bij 't raam ziet staan.

„Moeder," roept hij uit en grijpt vrouw Breetveld bij de hand, „moeder, alles is voorbij; de vogeltjes zingen weer voor mij, en de zon schijnt weer zo mooi als vroeger. Ik ben zo gelukkig."

„Ja, Freek, nu is ons lijden voorbij. O, ik ben zo blij; ik dacht dat het nooit terecht zou komen! Maar nu vrees ik niet meer, nu ben je weer de oude, beste man, niet waar?"

„Met Gods hulp, ja vrouw, voortaan zal 't anders zijn. Nu zal ik eens kijken of ik de boerderij er niet weer bovenop kan krijgen."

„Zeker Freek, nu je weer de oude bent, zal alles zich ten beste keeren."

„En dan komen ook de rozen weer hier op je wangen, niet waar vrouwtje; nu eerst zie ik, dat ze verdwenen zijn. Zie je de zon daar vrouw, boven het veld? Heerlijk hè; zo heerlijk zal nu ook ons leven worden; de boer-

derij er bovenop, de kinderen gezond en sterk en hier de rozen weer. Vrouw, wat zullen we weer gelukkig zijn!"

Die dag zat vrouw Breetveld weer alleen in de grote keuken, waar ze dikwijls lang en weemoedig had gezucht en geweend, maar nu lichtte uit haar mooie bruine ogen de vreugde en 't geluk, en plooide haar mond zich tot een blijde glimlach.

„Nu zal alles weer goed worden," sprak zij zacht en keek op de grote achterdeur van Ros' boerderij; „ja ook met jou, zwager. Diene, Diene, dat had jij moeten beleven, beste meid, wat zou je sterfbed anders geweest zijn."

Het is ruim twee maanden later. In de keuken van Veldkamp's boerderij zitten vrouw Post en de vrouw des huizes en hebben het druk.

„Mens, mens," zegt de gastvrouw en schenkt nog een kop koffie in en doet er een „plesken" bij, „'t is een wonder, 't is een wonder. Veranderd dat hij is, je kent hem niet meer."

„Het doet mij pleizier voor zijn vrouw en kinderen," antwoordt vrouw Post en neemt nog een plesken uit de trommel; „'t arme mens heeft de laatste twee jaren wat uitgestaan."

„Ja, ja buurvrouw, 't liep helemaal mis, helemaal. Maar je staat er nu „beduusd" van, hoe alles anders is. Gisteren was ik nog op de Doesburgse markt en hij was êr ook, zie je, met biggen, maar mens, mens, 't was een lust, de dieren te zien, dat moet ik zeggen. En kom nu eens

op zijn akkers. Dat is wat een verschil bij de andere jaren. Maar 't is wel te begrijpen. Als je de zaken overlaat aan knecht en meid, dan weet je, wat er van terecht komt."

„O mens," zuchtte vrouw Post en schudde met het hoofd, alsof ze daarvan duizend bewijzen zou kunnen bijbrengen.

„Maar nu," ging vrouw Veldkamp voort, „nu is hij altijd op het land; hij rijdt zelf met de mestkar, ploegt en egt zelf en maait zelf de rogge. Gisterenmorgen nog! Mijn man is altijd vroeg bij de hand, dat kan ik je verzekeren, doch toen hij zijn hoofd buiten de deur stak, zag hij Breetveld met zijn nieuwen knecht al druk aan 't maaien op de Driekamp. Nou, 't was zeker niet later dan half vijf. En vroeger, vroeger zag je hem nooit op 't land, nooit. 't Is „kasjeweel", wat zeg ik, zo als de dingen in de wereld soms weer op hun poten terecht komen."

„En, drinkt hij nog, buurvrouw? vroeger wàs hij of kwàm hij bij Baldink."

„Kun je begrijpen, mens; hij komt er nooit meer, tot schade van de tapkast van: „De Vergulde Os." En, nu Breetveld niet meer komt, strooit die Baldink allerlei gemene praatjes uit. Zo moet hij aan Ros verteld hebben, ik weet niet, of 't waar is hoor, dat zeg ik je er bij, maar hij moet verteld hebben, dat Breetveld aan Willem Ros geld gegeven heeft, om weg te komen naar Duitsland. Als het waar is," en vrouw Veldkamp legde een vervaarlijke klemtoon op dat alles, „àls 't waar is, is 't gemeen en schandelijk, dat zeg ik."

„De mensen zeggen zoveel," zuchtte vrouw Post, alsof zij er rijke ondervinding van had, „ze zeggen zoveel. Maar hoe of 't is, vrouw Breetveld, de kinderen kunnen van geluk spreken. En wat het zonderlingste van 't geval is? Niemand weet, wat hem zo plotseling heeft veranderd. Weet jij daar soms iets van?"

„Ik niet," antwoordde vrouw Veldkamp. „Ik was gisteren nog bij zijn vrouw en ik sprak er over en ik zei zo: „Alles gaat tegenwoordig goed, hè, vrouw Breetveld?"

„Ja, zei ze" en ze lachte en was blij, „ja, vrouw Veldkamp, nu begint er een nieuw leven voor ons."

„Ik vroeg nog 't een en ander, begrijp je, maar ik kon niets loskrijgen, helemaal niets. Maar veranderd dat het mens is, je kent ze niet meer."

„Met zijn zwager schijnt hij zich nog in 't geheel niet in te laten, tenminste mijn man zegt, dat ze nog in volslagen vijandschap leven. Enfin, ik kan me begrijpen, dat Ros in 't geheel geen zin heeft, na 't voorgevallene, de vriendschap te hernieuwen."

„Wat zal ik je zeggen, vrouw Post, wat zal ik je zeggen! Ik zeg maar: de praatjes van de mensen zijn toch maar de praatjes van de mensen, en wat er nu waar is van de geschiedenis met het paard en met den jongen, weet ik niet. Er zal natuurlijk wel iets van aan zijn, want het rechte zie je, hoor je nooit."

„Daar heb je gelijk in, buurvrouw," antwoordde vrouw Veldkamp, en nu viel het gesprek op een familiegebeurtenis, die voor u, lezer, van geen belang is. Ik laat de twee

vrouwen dus stil achter haar kop koffie en haar „plesken" zitten en ik nodig u uit, met mij naar de woning van Breetveld te gaan op de avond van deze dag.

Om de tafel in 't midden der keuken geplaatst, zit Breetveld, te midden van vrouw en kinderen. Een grote ronde tinnen schotel staat op 't midden van de tafel; borden zijn er om heen gezet. Ge merkt, dat de huisgenoten hun avondmaal, hun pap, zullen gaan nuttigen, die Jannetje aanstonds zal binnen brengen.

Het is man, vrouw en kinderen aan te zien, dat ze enige ogenblikken van pleizier gesmaakt hebben. De kinderen kijken vrolijk uit hun heldere oogjes en wrijven zich bijwijlen vergenoegd de handen. Geen wonder ook! Heeft vader hen niet beloofd, dat de hele familie Zondag naar oom Hendrik zal gaan?

„Leker, Zondag," roept kleine Dora, „lekker vader" en ze trekt Breetveld aan zijn baard.

„Mag ik sturen, vader?" vraagt Willem, de oudste zoon van twaalf jaar en springt, als zijn vader toestemmend knikt, van louter plezier van zijn stoel op.

Daar komt Jannetje binnen; ze schept de schotel vol pap, vult de borden, 't gezin begint als de knecht ook gekomen is, aan de maaltijd.

Een half uur later liggen de kinderen, de meid en de knecht gerust te slapen.

Breetveld en zijn vrouw zitten nog om de tafel.

Als Breetveld zijn pijp gestopt en aangestoken heeft, kijkt hij lachend zijn vrouw aan en zegt: „Wat zijn die

kinderen blij, hè; nu, het kan een gezellige dag worden. Het is nu al ruim twee jaar, dat we bij neef Hendrik geweest zijn. Hij zal niet weten, wat hij ziet, als hij ons karretje voor zijn deur ziet stilhouden."

„Maar als we een dag bij hem doorgebracht hebben, zullen ze 't wel weten," antwoordde vrouw Breetveld, „want ik verzeker je, dat ons volkje huis zal houden, als zij in gezelschap komen van die twee wilde bazen van neef."

„Dat denk ik ook, vrouw," lachte Breetveld; „maar, ik mag dat wel. Ik houd niet van die suffers, die altijd zo netjes en zo stil zijn. Ze hebben het, verbeeld ik mij, achter de elleboog. Ja, achter de elleboog."

Breetveld zweeg een ogenblik. Hoe het kwam, wist hij niet, maar hij kreeg plotseling weer zo'n bedrukt gevoel.

Zijn vrouw bemerkte het en vroeg angstig:

„Man, wat is er?"

Breetveld zei eerst niets; hij kon zich geen rekenschap geven van 't geen er binnen in hem plaats had. Doch langzamerhand werd het hem duidelijk; hij voelde het als een pak, dat loodzwaar neer lag op zijn hart en in zijn hoofd.

„Achter de elleboog," herhaalde hij als voor zich zelf en keek zijn vrouw vragend aan.

„Wat is er, Freek?"

„Vrouw, ik heb je al lang iets willen zeggen, maar ik vreesde, ik vreesde, maar nu niet meer. Ik wou je zeggen, jij weet het niet vrouw, maar ik heb ze ook achter

de elleboog gehad. Weet jij, dat Ros' paard dood is? Ja, dat weet je zeker; maar wat je niet weet.... je weet niet, dat ik, dat ik het dier heb dood gemaakt, ik!"

Angstig en smekend tevens keek Breetveld zijn vrouw aan, die kalm de door zuchten onderbroken woorden van haar man aanhoorde.

„Ik wist alles Frederik," antwoordde zij op een toon, waarin zij al haar liefde en al haar vergevingsgezindheid had gelegd.

„Je weet alles, vrouw?" vroeg Breetveld, half ongelovig en half verwonderd; je weet alles, en.... van wien?"

„Van wien, Freek?" Vrouw Breetveld stond op en legde haar hoofd op Breetvelds schouder en fluisterde hem zacht in 't oor, terwijl ze haar rechterarm om zijn hals sloeg: „van Ros."

„Hè" — riep Breetveld uit en sprong overeind, „van Ros zelf en.... weet hij het dan.... en wat zei hij en..."

„Bedaar Frederik," vermaande vrouw Breetveld; „laten de kinderen je niet horen."

„En — dat was toch slecht, vrouw, heel slecht hè, maar.... had zwager het niet verdiend; heeft hij mij niet altijd de voet dwars gezet op de tentoonstelling, op de markten en overal. Wie anders dan hij heeft Doris opgestookt. Het is slecht van mij geweest dat weet ik, maar zwager is slechter dan ik, of ten minste even slecht, want hij heeft zich vermaakt in ons leed, hij heeft de

boerderij van ons zien kwijnen en inwendig gelachen, en hij...."

„Man, man, spreek zo niet," riep vrouw Breetveld eensklaps uit, „in naam van je kinderen, die je weer liefhebt en van mij en van Diene, die daar ginds op 't kerkhof ligt, spreek zo niet. Ros is niet slecht; Ros heeft nooit gelachen om jouw leed; ik zweer je, dat hij 't nooit gedaan heeft," en heel zacht voegde ze er bij: „Eenmaal zul je anders spreken; eenmaal zul je zeggen, wat ik je zo dikwijls gezegd heb: „Ros is een brave kerel, hij meent het zo goed met ons."

„Eenmaal," herhaalde Breetveld, „eenmaal! Zou ik mij dan in alles vergist hebben? Maar neen, dat kan niet; neen, dat is onmogelijk."

„Zeg dat niet, Freek; je weet niet, wat je zegt."

„Dus je hebt hem gezien, vrouw, je hebt hem gesproken?"

„Ja, Frederik; de hele buurt sprak van 't ongeval met Ros' paard en daar ik je zelf niet durfde vragen, wat mij op 't hart lag, ben ik heel stil naar hem toegegaan en ik heb van hem de treurige waarheid gehoord. En toen Freek, toen op de deel, waar ik met hem sprak, kreeg ik de indruk, die mij steeds is bijgebleven: „Ros is een braaf mens, want hij zeide: het is mij in het hart zo goed, als ik denk, dat ik mij niet gewroken heb."

„Zei hij dat, vrouw," riep Breetveld uit en zijn schuldbesef perste hem tranen in de ogen; „zei hij dat: het is voor mijn hart zo goed, als ik denk, dat ik mij niet gewroken heb? O, Mina, Mina.... dat heb ik nooit gezegd en ook nooit gedacht, neen, ik heb soms gelachen om mijn misdaad."

„Wat voorbij is, is voorbij, Frederik."

„Maar de wroeging, vrouw, hier in je borst de wroeging, die gaat nooit voorbij en als ik daags op de akker ben, waar ik weer met lust werk voor jou en voor de kinderen, dan hoor ik soms plotseling in mijn vrolijkheid een stem, en.... dan word ik zo angstig en ik wist eerst niet, wat het was, maar nu weet ik het goed, dat is de wroeging. O moeder, moeder, nu was alles weer zo goed en.... nu blijft de wroeging."

Vrouw Breetveld wist eerst niets te antwoorden. Lang keek ze haar man aan, die als verslagen voor haar stond. Grote tranen liepen hem over de wangen.

Eensklaps greep vrouw Breetveld zijn hand en zei: „Toch gaat de wroeging voorbij, Frederik, ja, ik weet het zeker," en zacht aan zijn oor zei ze: „de wroeging zal heengaan, als jij je met Ros verzoent. Beloof je me dat?"

„Verzoenen," herhaalde Breetveld, „verzoenen. Ja, als ik kan.... misschien dat het dan hier weer rustig wordt."

„Geloof me man, dat alles dan goed zal zijn, als je weer in vrede leeft, en dat geen wroeging en zelfverwijt je meer zullen kwellen."

„Als 't waar is.... dan moet.... dan wil ik".... hijgde de arme man; „ja.... vrouw, ik.... zal mij met Ros

verzoenen, want mijn geweten heeft eerder geen rust; morgen, morgen als 't kàn."

De volgende morgen bleef de grote deeldeur van Breetvelds boerderij lang dicht. De haan had met zijn kippenstoet wel twintigmaal al pikkend het erf op en neer gelopen, luid kraaiende zijn vrolijk kukeleku; de zon had al wel twee uren haar licht uitgegoten over de velden, bossen en boerenhoeven; de vogels hadden al uren lang gezongen in de grote noteboom naast de hooiberg en het dichte kreupelhout naast de wagenschuur en nog maar altijd bleef de deeldeur dicht. De twee paarden in de stal keken al wel een uur lang verlangend uit, ongeduldig wachtend op hun meester, die hun de haver met haksel en brood brengen moest. Eindelijk, daar hoorden ze geluid voor op de deel en met uitgerekte halzen keken ze uit. Doch als ze niet hun baas maar den knecht zien aankomen, kijken ze elkaar vragend aan. Wat zou er zijn? Doch — de haver en het brood en het haksel smaken goed en schimmel kreunt tevreden.

Wat zou er zijn? Kom mee in de slaapkamer van Breetveld. Zie, daar ligt hij. Hij wilde opstaan, toen het eerste zonlicht door de ruiten speelde, maar hij kon niet. De nacht was onrustig geweest, angstig door benauwde dromen. Zijn hoofd was zo zwaar en zijn benen als verlamd. En toch, zie, hij wil opstaan.

„Gekheid," roept hij en doet een nieuwe poging zich op te richten. Doch te vergeefs. Bijna is hij overeind, doch als hij, niettegenstaande zijn vrouws hulp weer neervalt,

roept hij uit: „Vrouw, wat is dat nu; ik kan niet opstaan!" De arme man wist zich bij die woorden het zweet van voorhoofd en wangen.

„Vermoeidheid, man, je moet rust hebben."

„Vermoeidheid, vrouw; ik vermoeid; ik, die vroeger van 's morgens vier tot 's avonds acht achter de ploeg liep, zonder mijn benen te voelen! Ik vermoeid, nu vermoeid, nu ik een dag of wat meer gewerkt heb? Ben ik dan zo het werken ontwend, dat ik van vermoeidheid niet meer op kan? Neen, neen, ik wil op, ik moet naar de paarden, naar de beesten, naar het land; de haver moet gemaaid — allo! op — en opnieuw deed de arme zieke een krampachtige poging zich op te richten, doch hij viel weer machteloos neer in de kussens.

„Neen, o God, het kan niet," roept hij uit en houdt zijn hand angstig tegen zijn hart, dat bij elk nieuwe krachtsinspanning luider en luider bonst, „moet ik dan blijven liggen in mijn bed, en de haver moet er af!"

„Blijf nu kalm, Freek; we zullen den dokter halen."

„Dokter, ik een dokter; ik, die nooit ziek geweest ben, ik een dokter. Neen — op, op wil ik, naar 't land, naar mijn vee en mijn stallen. Ik heb genoeg verzuimd, ik wil werken!"

„Beste man, later, later." Vrouw Breetveld wiest hem het zweet van voorhoofd en wangen. „Wees nu stil, ik zal Hendrik om den dokter zenden."

Een groot uur later houdt het karretje van dokter Walburg, die te Steenderen woont, voor de boerderij stil. De

geneesheer springt er uit en vraagt aan Willem, die voor de deur staat, „Waar is je vader, jongen?"

„Vader is in bed, mijnheer; hij doet niets dan praten."

Een glimlach komt op het ernstige gelaat van den geneesheer en als hij de deur opent, die tot de keuken toegang geeft, mompelt hij: „Hij doet niets dan praten."

„Dag, vrouw Breetveld."

„Dag, dokter."

„Wat is er met je man, vrouwtje?"

„Naar, dokter; maar ik weet niet, wat het is. Gisteren was hij nog zo goed en nou in eens is 't helemaal mis, helemaal. Hij doet zo.... zo gek, zal ik maar zeggen; hij praat aldoor in zich zelf en hij wil opstaan en hij kan niet en dan zweet hij zo erg en hij kijkt mij zo aan, o zo akelig."

„Heeft je man dat meer gehad?"

„Neen mijnheer, nooit, mijn man is altijd zo sterk geweest als een paard, ja mijnheer."

„Zo, maar is er dan iets gebeurd, dat hem erg hindert?"

„Ziekte onder 't vee of zo iets dergelijks?"

Vrouw Breetveld kijkt den dokter angstig aan.

„Moet u dat weten, mijnheer?"

„Dat is wel nodig, vrouwtje, je begrijpt...."

„Nu dan mijnheer, ja, daar is iets gebeurd, iets ergs. Mijn man is een goeie man, mijnheer, o zo goed; hij zal geen mug kwaad doen, neen; maar, nu zijn de laatste maanden de zaken wat slecht gegaan, en dat heeft mijn man zich erg aangetrokken, en.... toen is hij verdrietig

geworden en toen is hij veel de deur uitgelopen, dat begrijpt mijnheer wel, dat kan mijn man ook niet helpen en.... maar de laatste tijd gingen de zaken zo goed — en — nu ligt hij daar zo in eens ziek."

De geneesheer zwijgt, als vrouw Breetveld heeft uitgesproken, een ogenblik.

„Laten we dan eens gaan kijken, vrouwtje."

Door vrouw Breetveld voorafgegaan, treedt dokter Walburg de slaapkamer binnen.

Met grote, holle ogen ligt de zieke, onbeweeglijk, voor zich uit te staren.

De geneesheer plaatst een stoel naast het bed.

„Breetveld," zegt hij met diepe stem.

De forse boer wendt het hoofd om en kijkt den dokter aan. Deze steekt hem de hand toe.

„Hoe gaat het, Breetveld?"

De arme zieke brengt zijn hand aan het hoofd en zegt na een ogenblik van nadenken. „Pijn hier, bonzen in mijn hoofd, hamers; en pijn hier in mijn borst, ook bonzen en dan moe, o zo moe in mijn rug en benen."

De dokter heeft onderwijl de pols van den zieke gevat. „Rust houden, Breetveld; rust hoor! In bed blijven, morken kom ik terug."

De zieke schudt even met het hoofd.

„Wanneer mag ik er dan uit, dokter? Mijn haver moet er af."

„Je mag er uit, Breetveld, als je weer beter bent, en

hoe rustiger en kalmer je blijft, hoe eerder je weer op mag. Begrepen?"

„Ja, mijnheer."

„Is het gevaarlijk, mijnheer?" vraagt vrouw Breetveld angstig, als ze met dokter Walburg alleen in de keuken is.

„Gevaarlijk direct niet; maar je man is wel ziek; heel ziek. Vooral kalmte om hem heen; niemand bij hem laten, ook de kinderen niet. Laat de knecht nu meerijden, dan kan hij het drankje, dat ik klaar maken zal, dadelijk meenemen. Hoogst waanschijnlijk valt uw man wel spoedig in slaap en mocht hij soms ijlen, maak u daarover niet ongerust. Nu, tot morgen, vrouw Breetveld."

„Dag dokter."

Die middag zit vrouw Breetveld, door haar drie kinderen omringd in de keuken bij het raam. Ze kijkt nu eens naar buiten, naar de zon en de velden en de bossen en glimlacht weemoedig; dan weer naar de klok en het drankje er naast. Ze luistert. Gelukkig, het blijft stil om haar heen, doch het is een stilte, die het bloed naar 't hoofd jaagt en 't hart angstig doet kloppen; het is een stilte, die ze niet durft verstoren en waaruit ze toch gaarne verlost zou zijn. De kinderen spelen op het ganzenbord, doch de stenen rollen niet over de tafel, en geen lach klinkt door het grote vertrek. Onhoorbaar, vrezende enig geluid te maken, leggen ze de stenen met een kleine rolling in de grote, wollige muts van vader, die ze uit het kabinet hebben gehaald.

„Vrouw," klinkt het gedempt uit de bedstede.

Vrouw Breetveld springt op met een „sst" tegen de kinderen, die elkaar angstig aankijken en heel stil de handen voor zich op de tafel leggen.

„Vrouw."

„Wou je iets, beste?"

De zieke draait zijn hoofd ter zijde en vraagt: „Wie maait nu de haver?"

„Maar beste man, bekommer je daar nu niet om. Ik heb je toch gezegd, dat Hendrik vanavond de buurt zal opgaan, om iemand te krijgen. Misschien kan de daghuurder Feit ons helpen en mocht hij niet kunnen, dan zullen we Veldkamps daghuurder zien te krijgen. Maar — ga nu slapen en maak je niet bezorgd, hoor. Kom!"

„Ja vrouwtje; waar zijn de kinderen?"

„Ze zitten bij me in de keuken en spelen op het ganzenbord."

„Goed vrouw; zorg nu vooral voor de haver."

Vrouw Breetveld knikt haar man toe en verwijdert zich.

Het is middernacht. In de keuken zit bij het licht der kleine staande lamp vrouw Breetveld. Ze schudt het hoofd en kijkt angstig naar de deur der slaapkamer. Hoor! hij ijlt, de arme zieke. De dokter heeft gezegd, dat zij zich niet ongerust moet maken. Ze doet het ook niet, ze blijft kalm, al is dat angstig, wanhopend en onsamenhangend geijl ook nog zo schokkend. Hoor, hoor hoe hij het schreiend uitroept:

„Hendrik.... de haver op de Driekamp, vooruit dan, denk je, dat ik.... nog slecht en lui ben.... ik wil niet, neen, ik wil niet ziek zijn.... werken, wil ik. vooruit, zie je dan niet, dat mijn kinderen, — kijk, ze spelen op 't ganzenbord, nu ligt mijn Doortje in de dood, ja, kijk, en de haver staat daar nog; haal de zicht, allo; zie, daar gaan ze met mijn Doortje naar 't kerkhof; ze leggen haar bij Diene; kijk, hier, zie, Ros lacht, kom hier, ik zal je vermoorden; Doris, hier, bind vàst dit touw, zeg ik je; een borrel Baldink, zie mijn haver eens, aren als armen, geel als boter, allo; Willem Ros komt daar aan, hij wil mij doodslaan.... Ros lacht.... ha ha ha ha...." en lachend, akelig en angstwekkend, kreunde de zieke lang en pijnlijk.

Vrouw Breetveld hoorde het aan in klimmende angst en vrees en ze smachtte naar het morgenlicht en de komst van den dokter.

De eerste dagen gunde de arme vrouw zich geen rust; dag en nacht zat ze bij het ziekbed of in de keuken en doorwaakte de lange, stille nachten in droefheid en angst.

„Het gaat vooruit," zei de dokter elke morgen, als hij na enige ogenblikken bij den patiënt doorgebracht te hebben, in zijn karretje stapte. „Als je zorgt, vrouw Breetveld, dat je man kalm en rustig blijft, kan hij na een veertien dagen weer genezen zijn."

Het waren verblijdende mededelingen en vrouw Breetvelds hart juichte bij iedere keer, dat de dokter haar

aldus bemoedigde en opvrolijkte, en toch? Toch maakte haar één zaak ongerust. De haver stond nog op het land, en zij was rijp, doodrijp. In de hele buurt was geen daghuurder te krijgen en Veldkamp, wiens hulp zij had verzocht, had bericht gezonden, dat hij haar tot zijn spijt niet helpen kon. Gerrit was een vlijtige, goedhartige jongen, maar wat vermag een knaap van achttien jaar alleen in een drukke boerderij?

Vrouw Breetveld zit in de keuken en peinst uren en uren, doch kan geen uitkomst vinden.

„Wat moet ik beginnen, jammert ze en slaat haar handen in wanhoop samen. Ik heb Freek gezegd, dat Feit al drie dagen aan 't maaien is, en dat alles goed gaat. Wat was hij blij! Vergenoegd wreef hij zich de handen en zei: „Als de haver thuis is, Mina, moet Gerrit het Stoppelland dadelijk omploegen en de knollen zaaien." Goed, Freek," zei ik en 't ging mij door de ziel. Knollen zaaien? Wie denkt er aan knollen zaaien, als de haver doodrijp op de akker staat? Als ze nog tien dagen staat, is ze verrot. Wat een schat gaat er dan verloren! En toch is dat 't ergste niet, o neen! Als hij beter is, en hij ziet of hoort, dat de haver niet gemaaid is, maar verrot daar neer ligt op het veld, dan zal een nieuwe aanval hem zieker maken, dan hij geweest is, en wat zullen dan de gevolgen zijn? Als ik Ros...., maar neen, dat kan niet. Ros vragen? En toch, wie weet, misschien dat hij ons helpt; ja misschien; Ros is een braaf mens; terwille van mij en de kinderen zal hij 't wel doen; ja, als Freek morgen slaapt,

ga ik naar Ros toe en dan zal ik hem smeken om hulp. Morgen, ja, morgen!

De gunstige ommekeer, die in Breetvelds leven en boerderij had plaats gegrepen en die zo druk besproken werd door vrouw Post en vrouw Veldkamp, had het hart van boer Ros met vreugde vervuld.

„Toon," zei hij, toen hij Breetveld had zien werken op het land, „Toon, het doet mij zo plezier voor Mina, ze is zo'n best mens."

„Mij ook, baas; als 't maar niet van korte duur is, want dat soort mensen houdt van verandering, geloof ik."

„Wij willen het niet hopen Toon, wat zou er van Mina en de kinderen worden. Als je haar gezien had, Toon, op die middag daar achter op de deel, toen ze uitriep, „niemand kan mijn man redden, niemand," als je haar toen gezien had, leunende tegen de achterdeur, dan had jou zowel als mij het hart in de keel geslagen en had je ook gedacht, wat ik toen dacht: „Als ik jou helpen kan Mina, dan zal ik het niet laten. Ja Toon, wil je wel geloven, dat ik er toen over dacht zelf naar hem, ja naar hem, naar Breetveld, toe te gaan om met hem te spreken, maar ik begreep, dat het niet zou baten en bleef thuis. En Toon, toen Diene wegging, bibberende van koude en snikkende van verdriet en toen ze daar zo heen liep over de sneeuw met haar hoofd in de grote, zwarte doek, toen dacht ik zo en ik zei het ook: „Als ik jou helpen kan, Dien, zàl ik

het doen; ter wille van jou zou ik alles kunnen vergeven en vergeten."

Toon keek zijn baas even aan en zei: „Wil je wel geloven baas, dat het mij hièr, als je dat zo vertelt, hièr onder mijn boezeroen zo warm en zo raar wordt?"

Enige dagen na dit gesprek was Ros alleen in de keuken. Toon was naar den kleermaker te Steenderen en Gerritje was met Dieneke achter het huis. Met de handen in zijn zakken en een dikke pijp in zijn mond stond hij tegen de tafel en staarde voor zich uit op het portret van zijn vrouw, dat in een vergulde lijst aan de wand hing.

„Jij zoudt het gewild hebben, Diene, niet waar, ja, ik weet, dat jij 't gewild zou hebben. Op je sterfbed zei je het nog: Je moet Freek geen kwaad doen, beloof me dat; en — ik heb het jou beloofd Diene en — ik zal mijn belofte houden. Jij zult het goed vinden niet waar, jij, daar boven in de hemel, als ik morgen met Wavink de haver maai? Welnu dan, het moet; morgen, ja morgen."

De volgende morgen staat Ros voor het raam der keuken van Breetvelds boerderij en tuurt door de kleine ruitjes naar binnen, doch ziet niets in het twijfelachtige licht der kleine staande lamp, dan wat stoelen en een tafel en een onaangeroerd bord met eten.

„Ze slaapt zeker nog, denkt Ros; welnu, ik heb de tijd, ik zal wachten."

Nauw heeft hij 't gezegd of hij hoort gedruis. Zie, daar loopt Mina; wat loopt ze voorover en wat....

„Mina."

De arme vrouw hoort het niet, en neemt een flesje van de schoorsteen, en wil zich verwijderen.

Ros tikt één, twéé malen met de nagel van de wijsvinger tegen een ruitje. Vrouw Breetveld hoort het, schrikt en kijkt op. Ze ziet Ros, zet het flesje op de tafel en loopt naar buiten. Onhoorbaar sluit ze de deur achter zich.

Zie, daar staat ze; wat is ze bleek en mager. Ze zucht diep. De frisse morgenlucht heeft ze in geen dagen genoten; de heerlijke geuren in lange tijd niet opgesnoven. Het is, of haar de weelde van de zoete zomermorgen bedwelmt. Ze houdt haar handen aan het hoofd.

Ros treedt op haar toe. Onbeweeglijk blijft vrouw Breetveld staan. Haar lippen bewegen zich, ze wil spreken, maar kan niet; zacht schreiend valt ze tegen de stenen muur en snikt haar hevig lijden uit. Voor 't eerst in deze bange dagen, waarin ze al haar lijden, al haar smart, al haar vreze, al haar zorg opstapelde in haar hart, kan ze haar harte uitschreien bij den enigen man, van wien ze weet, dat hij oprecht deelneemt in haar zorg en verdriet.

Ros staat er sprakeloos bij. Eensklaps grijpt hij vrouw Breetvelds hand en als de wenende vrouw hem aanziet met die aandoenlijke glimlach, die het hevigste lijden vertolkt, zegt hij bewogen: „Schrei niet, Mina; ik kom je helpen."

„Jij," schreit de arme moeder, „jij zwager; o, ik dacht het wel; o, ik dank je."

Die dag viel de haver onder de scherpe zichten, met

kracht door Ros en Wavink gezwaaid, en met ieder uur werd het stoppelland groter. De boeren, die het uit de verte zagen, schudden het hoofd en dachten: „Eerst was er één gek, en nu zijn ze het allebei; wie heeft ooit zo iets bijgewoond?"

Een dag of zes later stond de haver aan „gersten" op het stoppelland en Ros wreef zich vergenoegd de handen en zei tegen den daghuurder: „Een mooie oogst hè, voor mijn zwager; bijna honderd „vim"; nu moet ze nog een paar dagen staan drogen en dan kunnen we ze in de berg brengen. Zwager zal schik hebben, als hij 't ziet!"

Breetveld is de laatste dagen, dank zij de onvermoeide zorg van zijn vrouw en de wijze raad van den geneesheer, zo in beterschap toegenomen, dat hij door den dokter als genezen wordt beschouwd.

Zie, daar zit hij in de grote leuningstoel. Het is hem aan te zien, dat hij geleden heeft, de arme man!

Zijn doffe ogen getuigen van afmatting en lijden, doch over zijn gelaat, scherp getekend door de uitstekende jukbeenderen, zweeft een glimlach van tevreden, stil geluk.

„Vrouw, hoe goed is het weer, zegt hij, als hij zijn pijp gestopt en aangestoken heeft; wat ben ik toch ziek geweest; ziek, in mijn hoofd vooral; ik dacht dat het nooit weer terecht zou komen. En toch is alles weer zo goed! Vrouw, ik heb zoveel reden tot dankbaarheid, ook jegens

Zie, daar zit hij in de grote leuningstoel (blz. 99)

andere mensen, dan jij mijn vrouwtje en mijn Doortje en mijn andere kinderen.

Die beste Feit! Hij had natuurlijk werk bij de andere boeren en toch helpt hij mij. Dat is mooi, vrouw, o zo mooi! Maar, hij zal een extra fooi hebben! Honderd vim!" Breetveld wrijft zich vergenoegd de handen; „honderd vim! Jongen, wat een oogst. Daar is Doortje, vrouw?"

Vrouw Breetveld, die haar man glimlachend heeft aangehoord, kijkt hem van ter zijde aan en zegt: „Doortje is met Hendrik naar 't land. Ze helpt de haver inhalen."

„Nu komt de laatste voer binnen, niet waar Mina?"

„Ja, man."

„Dat wil ik eens zien; ik ga naar buiten en als Feit dan met Hendrik aankomt, geef ik ze beiden een fooi. Wat zullen ze blij zijn, de kerels!"

Breetveld staat van zijn stoel op en strompelt, leunend op de arm van zijn vrouw, de deel over naar buiten. „Mina" zegt hij, zijn vrouw lachend aanziende, „het lopen ben ik verleerd; mijn lichaam schommelt op mijn benen, alsof het met een draad was aangehecht. Maar dat is niets, dat zal wel beter worden."

De grote berg vol haver lacht Breetveld toe.

Hij slaat zijn handen van verbazing in elkaar en roept al zijn vreugde en geluk uit in de woorden: „Vrouw, zie je hem; wijf, als ik niet zo stijf was, zouden we er een

dansje om maken; wat een kerel, wat een kerel"; en een aar van de grond oprapende: „vrouw, zie eens, wat een aar, zo groot heb ik ze nog nooit gezien."

Vrouw Breetveld lacht hem toe met een stille gelukkige lach; en al deelt ze in de vreugde van haar man, ze heeft thans geen ogen voor het gevaarte voor haar, dat vol is met kostelijke haver. Haar oog tuurt over het veld en hangt aan de wagen, die al nader en nader komt. Plotseling draait ze zich om en loopt de deel op, uitroepende: „Ik moet even naar de varkenspot, man, ik kom aanstonds terug."

Breetveld kijkt haar lachend na en vestigt dan weer zijn ogen op de hooiberg en mompelt tevreden en lacht gelukkig en wrijft zich de handen van blijdschap. Hij heeft slechts ogen voor de schat daar voor hem en ziet het voertuig niet, dat al nader en nader komt en eindelijk om de wagenschuur draait. De wagen kraakt en piept. Breetveld hoort het en kijkt op. Hij ziet, en een rilling vaart door zijn lichaam, hij ziet Ros' paard, hij ziet zijn wagen, hij ziet twee vriendelijke kinderkopjes boven over het stro kijken, hij ziet Ros zelf.

Ros, die slechts ogen heeft voor zijn paard en wagen, ziet Breetveld eerst, als hij dicht bij hem is. Doch nauwelijks heeft hij zijn zwager gezien, of hij schreeuwt, zijn paard een harde ruk aan de teugel gevende! „Hu, hu, Vos!"

Door de kleine achterwaartse beweging van de wagen

vallen de kleintjes boven op en roepen met een lichte schok naar voren: „hei, vader, oom!"

Ros antwoordt niet, maar blijft, met zijn arm op een der bomen van de kar geleund, Breetveld aanstaren, die staan blijft, onbeweeglijk. Deze kijkt naar de lucht, naar de hooiberg, naar de kinderkopjes, naar de grond; hij zoekt met zijn ogen, die onrustig door het hoofd gaan, zijn vrouw; hij glimlacht, trekt zenuwachtig met zijn mond; hij durft niet naderen, hij vreest de stille, rustige blik van Ros.

„Vooruit toch, vader," roept Dieneke, „je bent er nog niet, en de kleine kijkt, dit zeggende, nieuwsgierig over de rand van het stro.

„Oom," roept Dora, die eveneens, met haar kleine blonde kopje omlaag, naar beneden tuurt, „oom, je bent er nog niet, vooruit toch!" Ros kijkt op, springt op de boom van de kar en tilt de kleintjes van het voer, en zet ze voorzichtig, één voor één, op de grond.

Van deze gelegenheid maakt Breetveld gebruik. Hij strompelt nader, zijn gang is onvaster dan zoeven. Hij grijpt, uitgeput van angst, de boom van de kar; hij hijgt, zijn brede borst gaat op en neer; zijn ingevallen wangen trillen.

„Dag, oom," roept Dieneke, die het eerst op de grond staat, „ben je weer beter?"

Breetveld zwijgt.

„Dag vader," roept Dora en springt, door Dieneke gevolgd, het erf over, en beiden hippen de deel op. Zwij-

gend blijven de twee boeren een tijdlang tegenover elkaar staan.

„Zwager," roept Breetveld eensklaps uit, want de stilte is hem te pijnlijk, „Zwager!"

De arme, gefolterde man kan niet verder. Hij grijpt de hand van Ros en kijkt hem aan, met een smekende blik, terwijl zijn lichaam leunt tegen een boom van de wagen.

Ros is tot in de ziel bewogen en toch — hij kan geen woord uitbrengen, hoe ook zijn hart hem tot spreken dringt! Zwijgend blijven de twee boeren elkaar een tijdlang aanstaren.

Andermaal opent Breetveld de mond en met trillende lippen zegt hij: „die haver daar — Ros, jij bent goed en.... ik....!"

Verder kon hij niet. Zijn lichaam schokte door het hevig gesnik.

Daar komt vrouw Breetveld. Ze heeft van verre, verborgen achter de grote haverkist, de beide mannen gadegeslagen.

„Zo is het goed," roept ze schreiend uit en grijpt de handen van Ros en haar man, „zo is het goed. Freek zwager meende het toch goed met ons."

„Ja, ja," snikt de arme man en wijst op de hooiberg achter hem; „dat is door jou, zwager, en.... ik had het niet verdiend, ik ben slecht geweest, en.... jij maait voor mij de haver. Mina, Mina had ik maar naar jou geluisterd."

Ros heeft al die tijd gezwegen. Nu opent hij zijn mond

en terwijl hij zijn hand uit die van vrouw Breetveld trekt, roept hij uit: „Nu is het voortaan weer goed tussen ons, niet waar"; en toen zijn ogen naar boven slaande: „Diene, Diene, jij hebt het mij goed gezegd, toen je sterven ging: „Je moet Freek geen kwaad doen."

Breetveld grijpt opnieuw Ros' hand en als zijn mond zich opent om te spreken, zegt deze: „Kom zwager, nu is alles voorbij: ik heb jou vergeven en zij daar boven ook. Ik zal Vos uitspannen. Hendrik en Wavink zullen zo straks de voer wel op de berg steken."

Vijf minuten later zitten vrouw Breetveld en de beide mannen in de keuken. Dieneke zit op Breetvelds arm en trekt hem aan de baard en vraagt: „Kom je nou weer vaak bij ons, oom?"

„Ja, ja, mijn kleintje, ja, heel dikwijls."

„Dat is goed," zegt Dieneke en springt van de arm en grijpt Dora's kopje, kust het en zegt: „Wat zullen wij nog lekker spelen, als jij vaak bij mij komt."

Ros en Breetveld kijken elkaar aan en als deze zijn zwager de tabakspot toereikt, zegt hij: „Dat had ik nooit gedacht zwager; nou is het mij hier in het hart ook zo goed."

Diezelfde avond is er feest in Breetveld's woning, niemand ontbreekt, ook Toon niet. De gulle vrolijkheid, die spreekt uit de brede lach der boeren en 't gezellig, luchtig gelach en gesnap der kinderen, getuigen, hoe goed het weer tussen Breetveld en Ros is, en hoe oprecht de ver-

zoening is geweest. En als Ros de eerste sigaar, die alleen bij feestelijke gelegenheden door den Achterhoeksen boer wordt opgestoken, in zijn mond steekt, zegt hij tot Breetveld: „Laat het niet de laatste zijn, zwager."

„Neen," antwoordt Breetveld; „nu is alles weer zo goed hier, zo moet het blijven. Nooit zal ik jou weer kwaad doen, jij meende het zo goed met ons."

Toen Ros die avond de staande lamp van de tafel nam om haar mede te nemen naar zijn slaapkamer, keek hij naar het portret van zijn vrouw en zei: „Zo is 't goed, niet waar Diene; ik heb mijn woord gehouden, ik beloofde je, dat ik Freek geen kwaad zou doen en ik heb eerlijk mijn belofte vervuld. Maar dat kon ook niet anders Diene, want jij hadt het mij gevraagd."

Van CHARLES KRIENEN zijn eveneens bij L. J. Veen's Uitgeversmaatschappij verschenen en in de boekhandel verkrijgbaar:

EEN MERKWAARDIGE VACANTIE

en

DE GEVOLGEN VAN EEN ONZINNIG VERHAAL

Twee spannende verhalen voor jongens van 10—14 jaar. Illustraties en omslagtekeningen van REIN VAN LOOY